

UČNI NAČRT

GEOGRAFIJA

Gimnazija – prilagoditev za dvojezične šole v Prekmurju

Splošna, klasična, ekonomska gimnazija

Obvezni predmet (210 ur)

Matura (105 ur)

UČNI NAČRT

GEOGRAFIJA

Gimnazija – prilagoditev za dvojezične šole v Prekmurju; Splošna, klasična, ekonomska gimnazija

Obvezni predmet (210 ur), matura (105 ur)

Predmetna komisija:

Igor Lipovšek, Zavod RS za šolstvo, predsednik

Karmen Cunder, Osnovna šola Zalog, Ljubljana, članica

Alenka Dragoš, Gimnazija Šentvid, Ljubljana, članica

dr. **Karmen Kolenc Kolnik**, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, članica

Danijel Lilek, Zavod RS za šolstvo, član

Tomaž Oršič, Osnovna šola Vodmat, Ljubljana, član

Marta Otič, Osnovna šola Franceta Prešerna, Maribor, članica

dr. **Anton Polšak**, Zavod RS za šolstvo, član

dr. **Tatjana Resnik Planinc**, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, članica

Uroš Škof, Gimnazija Brežice, član

Pri posodabljanju učnega načrta je Predmetna komisija za posodabljanje učnega načrta za geografijo izhajala iz veljavnega učnega načrta za geografijo za dvojezično slovensko-madžarsko gimnazijo iz leta 1998.

Avtorji:

dr. **Anton Polšak**, Zavod RS za šolstvo

Alenka Dragoš, Gimnazija Šentvid, Ljubljana

dr. **Tatjana Resnik Planinc**, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo

Uroš Škof, Gimnazija Brežice

Recenzenta:

dr. **Darko Ogrin**, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo

Alenka Čevizovič Virant, Gimnazija Rogaška Slatina

Izdala: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo

Za ministrstvo: dr. **Milan Zver**

Za zavod: mag. **Gregor Mohorčič**

Uredili: **Katja Križnik** in **Nataša Purkat**

Jezikovni pregled: **Mateja Tušek**

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

371.214.1:91

UČNI načrt. Geografija [Elektronski vir] : gimnazija : splošna, klasična, ekonomska gimnazija : obvezni predmet (210 ur), matura (105 ur) / avtorji Alenka Dragoš ... [et al.]. - Ljubljana : Ministrstvo za šolstvo in šport : Zavod RS za šolstvo, 2008

Način dostopa (URL): http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pag_euploads/podrocje/ss/programi/2008/Gimnazije/UN_GEOGRAFIJA_gimn.pdf

ISBN 978-961-234-699-7 (Zavod RS za šolstvo)

1. Dragoš, Alenka
239218432

Sprejeto na 110. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje 14. 2. 2008.

Redakcijski pregled opravljen na 155. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje 28. 2. 2013.

Kazalo

1 OPREDELITEV PREDMETA	9
2 SPLOŠNI CILJI	10
2.1 Splošni cilji pouka geografije	10
2.1.1 Cilji na spoznavnem področju	10
2.1.2 Cilji, povezani z razumevanjem prostora	10
2.1.3 Cilji, povezani z znanjem in razumevanjem geografskih struktur, procesov in odnosov	11
2.1.4 Cilji, povezani z uporabo znanja in veščin	12
2.1.5 Vzgojni cilji (povezava z državljsko vzgojo, vzgojo za sožitje, multikulturno in medkulturno vzgojo, okoljsko vzgojo ipd.)	13
2.2 Vključevanje temeljnih zmožnosti v pouk geografije	14
2.2.1 Sporazumevanje v maternem jeziku	14
2.2.2 Sporazumevanje v tujih jezikih.....	14
2.2.3 Matematična pismenost	15
2.2.4 Zmožnosti v znanosti in tehnologiji.....	15
2.2.5 Digitalne zmožnosti	16
2.2.6 Učenje učenja.....	16
2.2.7 Osebnostno-socialne zmožnosti.....	16
2.2.8 Državljske zmožnosti	17
2.2.9 Podjetnost.....	18
2.2.10 Kulturna zavest	18
2.2.11 Posebne geografske zmožnosti (raziskovanje in razumevanje geografskih procesov in odnosov ter njihova prostorska razsežnost)	18
3 CILJI IN VSEBINE	20
3.1 Obča geografija	20
3.1.1 Uvod.....	20
3.1.2 Nastanek in zgradba Zemlje	20
3.1.3 Površje Zemlje	21
3.1.4 Vreme in podnebje.....	22
3.1.5 Prst	23
3.1.6 Rastlinstvo in živalstvo	24

3.1.7 Vodovje.....	24
3.1.8 Prebivalstvo	25
3.1.9 Naselja	25
3.1.11 Energetika in industrija.....	26
3.1.12 Promet, telekomunikacijsko omrežje.....	27
3.1.13 Turizem.....	27
3.1.14 Trajnostni razvoj.....	27
3.2 Geografija sveta.....	28
3.2.1 Uvod.....	28
3.2.2 Azija.....	28
3.2.3 Afrika	29
3.2.4 Latinska Amerika.....	30
3.2.5 Severna Amerika.....	31
3.2.6 Avstralija in Oceanija	32
3.2.7 Polarna območja	33
3.3 Evropa.....	34
3.3.1 Splošno o Evropi.....	34
3.3.2 Severna Evropa	35
3.3.3 Zahodna Evropa	36
3.3.4 Južna Evropa.....	37
3.3.5 Srednja Evropa.....	38
3.3.6 Jugovzhodna Evropa.....	39
3.3.7 Vzhodna Evropa	39
3.4 Slovenija.....	40
3.4.1 Lega Slovenije in njen pomen za naravno in družbeno okolje	40
3.4.2 Površje in kamninska zgradba	40
3.4.3 Podnebje, prsti, rastlinstvo, živalstvo in vode v Sloveniji kot dejavniki za življenje41	
3.4.4 Prebivalstvo	42
3.4.5 Naselja	42
3.4.6 Kmetijstvo in podeželje	43
3.4.7 Energetika in surovine	43
3.4.8 Industrija	44
3.4.9 Promet.....	44
3.4.10 Turizem.....	45

3.4.11 Pokrajinska in okoljska protislovja v Sloveniji	45
DODATNO ZA PROGRAME, KI IZVAJAJO MATURO IZ GEOGRAFIJE.....	46
3.5 Geografske značilnosti slovenskih pokrajin – regij.....	46
3.5.1 Geografska delitev Slovenije	47
3.5.2 Alpske pokrajine	47
3.5.3 Predalpske pokrajine.....	48
3.5.4 Obsredozemske pokrajine in Jadransko morje	49
3.5.5 Dinarskokraške pokrajine	49
3.5.6 Obpanonske pokrajine	50
3.5.7 Slovenci v zamejstvu	51
3.5.8 Slovenija – pregled	51
3.6 Geografske značilnosti Madžarske.....	51
3.6.1 Lega in naravnogeografske značilnosti.....	52
3.6.2 Prebivalstvo	52
3.6.3 Naselja	52
3.6.4 Gospodarstvo	53
3.6.5 Pokrajinske enote Madžarske	53
3.6.6 Madžarska v Evropi in v svetu	54
3.7 Terensko delo (ni vezano na letnik ali vsebino).....	55
3.8 Predlagane dodatne izbirne vsebine	56
3.8.1 Obča geografija.....	56
3.8.2 Azija.....	57
3.8.3 Afrika	57
3.8.4 Latinska Amerika.....	57
3.8.5 Severna Amerika.....	57
3.8.6 Avstralija.....	57
3.8.7 Polarna območja	58
3.8.8 Evropa.....	58
3.8.9 Slovenija	59
3.8.10 Izbirno ne glede na letnik.....	59
4 PRIČAKOVANI DOSEŽKI.....	60
4.1 Splošno znanje.....	60
4.1.1 Spoznavno področje.....	60
4.1.2 Sporazumevanje v maternem jeziku	60

4.1.3 Sporazumevanje v tujih jezikih.....	60
4.1.4 Matematična pismenost	60
4.1.5 Zmožnost dojemanja in uporabe znanosti in tehnologije	61
4.1.6 Digitalne zmožnosti	61
4.1.7 Učenje učenja.....	62
4.1.8 Osebnostno-socialne zmožnosti.....	62
4.1.9 Državljske zmožnosti.....	63
4.1.10 Podjetnost.....	63
4.1.11 Kulturna zavest	64
4.2 Posebne geografske zmožnosti, ki obsegajo raziskovanje in razumevanje geografskih procesov in odnosov ter njihove prostorske razsežnosti	64
4.2.1 Splošno (terminologija in veščine)	64
4.2.2 Zemljevidi in orientacija ter njuna uporaba	65
4.2.3 Znanje oziroma vedenje o prostoru in pokrajinah	65
4.2.4 Okoljski problemi	66
4.2.5 Geografska medpredmetnost in kroskurikularnost	66
4.2.6 Samostojno geografsko raziskovanje.....	67
5 MEDPREDMETNE POVEZAVE.....	68
5.1 Predlagane vsebine in cilji za medpredmetno povezovanje	69
5.1.1 Geopolitični položaj Slovenije skozi zgodovino, oblikovanje etničnega ozemlja (geografija, zgodovina).....	69
5.1.2 Geografska odkritja od 15. do 18. stoletja (geografija, zgodovina)	69
5.1.3 Kolonialna podoba sveta v 19. in 20. stoletju (geografija, zgodovina)	70
5.1.4 Poselitev Amerike (geografija, zgodovina)	70
5.1.5 Evropski prostori in kulture (geografija, zgodovina, sociologija).....	71
5.1.6 Sestave prebivalstva (geografija, sociologija)	71
5.1.7 Razvoj Zemlje, geološke dobe in kamnine (geografija, biologija, kemija, fizika) 72	
5.1.8 Prst (geografija, biologija, kemija)	72
5.1.9 Rastlinstvo in živalstvo (geografija, biologija).....	73
5.1.10 Vodovje (geografija, kemija, fizika).....	73
5.1.11 Vreme in podnebje (geografija, fizika).....	73
5.1.12 Okoljski problemi (geografija, biologija, kemija, sociologija).....	74
5.2 Obvezna ekskurzija	74
5.3 Kroskurikularne vsebine.....	75

6 DIDAKTIČNA PRIPOROČILA	76
7 VREDNOTENJE DOSEŽKOV	79

1 OPREDELITEV PREDMETA

Geografija je veda o Zemljinem površju. Ugotavlja razširjenost, vplive in soodvisnost tistih naravnih in družbenih pojavov, ki sodelujejo pri (pre)oblikovanju Zemljinega površja, ter raziskuje funkcijsko organizacijo prostora in odnos med človekom in pokrajino.

Osnovni namen pouka geografije je, da dijake usmerja v spoznavanje in obvladovanje življenjskih okoliščin, ki se nanašajo na človekov naravni in družbeni življenjski prostor. Geografija je v programu srednje šole predmet, ki pomaga mlademu človeku pridobiti znanje, sposobnosti, veščine in spretnosti, s katerimi lahko razume ožje in širše okolje. Poleg tega ga vzgaja, da bi to okolje znal pravilno vrednotiti, spoštovati in z njim gospodariti. Znanje geografije je sestavni del temeljne izobrazbe, saj vsebuje vedenja o domovini in svetu ter varovanju okolja in gospodarjenju z njim. Ta znanja potrebuje vsak človek pred zaposlitvijo ali nadaljnjim izobraževanjem na katerikoli stopnji.

Pri pouku geografije usposabljammo dijake za odgovoren, dejaven in solidaren odnos do naravnega in družbenega okolja, za reševanje prostorskih problemov in sožitje med naravo in človekom. Pouk teži k razvijanju pozitivnih čustev do domovine, občutka pripadnosti svojemu narodu oziroma državi ter spoštovanju njene naravne in kulturne dediščine. Spoznavanje vrednot in ljudi doma in po svetu pripomore k razumevanju med narodi ter spoštovanju drugačnosti.

Z vsebinami in dejavnimi metodami pri pouku geografije razvijamo sposobnost dijakov za uporabo preprostih raziskovalnih metod, s katerimi pridobivajo, urejajo, razlagajo in posredujejo geografske informacije, ter sposobnosti za uporabo medijev. Pri predmetu razvijamo tudi zanimanje dijakov za domačo pokrajino in dnevni utrip življenja v širši okolici, domovini in po svetu ter spodbujamo njihovo odzivanje na dnevne dogodke, s čimer jih učimo dejavnega državljanstva.

Navedene cilje dosegamo s premišljenim izbiranjem vsebin, sodobnimi didaktičnimi oblikami in metodami, pestro izbiro učil, učnih pripomočkov in medijev ter čim pogostejšim neposrednim opazovanjem geografskih procesov in pojavov v okolju, v katerem ti nastajajo. Veliko pozornost posvečamo zlasti pouku na terenu, kajti s tem omogočamo doživljajski in učinkovitejši pouk.

2 SPLOŠNI CILJI

2.1 SPLOŠNI CILJI POUKA GEOGRAFIJE

2.1.1 Cilji na spoznavnem področju

Dijaki v procesu geografskega izobraževanja pridobivajo znanje ter razvijajo mišljenje, veščine in odnose. Urijo se v opazovanju, primerjanju, logičnem sklepanju, posploševanju in drugih spoznavnih veščinah, ki omogočajo pridobivanje kakovostnega znanja ter ustrezno odzivanje na življenjske okoliščine.

2.1.2 Cilji, povezani z razumevanjem prostora

Dijaki:

- pridobijo prostorsko predstavo o današnjem svetu in domačem okolju;
- ustvarjalno sprejemajo in razumejo dnevne informacije, ki imajo prostorsko razsežnost in vplivajo na njihovo lastno odgovorno ravnanje in odločanje;
- spoznajo različna merila za regionalizacijo (členitev pokrajin) in se hkrati zavedajo individualnosti sleherne pokrajine na svetu;
- znajo umestiti pokrajine in kraje v neko širše okolje ali območje;
- naučijo se geografsko razmišljati o pokrajinah in ljudeh (opisati izbrano pokrajino in umestiti njen položaj in vlogo glede na državno, meddržavno in svetovno raven (npr. kisel dež, turizem, svetovno državljanstvo));
- znajo pojasniti, zakaj in kako se v pokrajini dogajajo spremembe in kako vplivajo na njen razvoj;
- znajo brati različne tematske in splošne zemljevide, tiskane in digitalne;
- naučijo se izdelati nekatere vrste tematskih zemljevidov;
- znajo se orientirati na različnih zemljevidih (po stopinjski mreži in v smislu najdenja različnih pokrajin, mest, rek ipd.);
- znajo se orientirati v naravi in uporabljati več ustreznih pripomočkov;
- vedo, kako načrtovati pohode, ture, izlete ipd. z zemljevidi.

2.1.3 Cilji, povezani z znanjem in razumevanjem geografskih struktur, procesov in odnosov

Dijaki:

- poskušajo razumeti pomen sodobnih geografskih konceptov pri preučevanju, členjenju in organiziranju prostora na različnih ravneh, tj. od mikro do makro enot in svetovne oziroma globalne ravni, razumejo pomensko razliko med naravno- in družbenogeografskimi členitvami;
- zavedajo se pomena povezovanja različnih znanj in veščin kot načina celovitega obravnavanja sodobnih problemov za kakovostnejše razumevanje dogajanja okrog sebe;
- znajo geografsko razmišljati;
- razumejo najpomembnejše naravnogeografske in družbenogeografske dejavnike, pojave in procese – tako posamezne prvine kot njihove medsebojne vzročno-posledične zveze;
- razumejo zakonitosti razmestitev naravno- in družbenogeografskih pojavov in procesov ter njihov vpliv na razvitost posameznih (izbranih) držav;
- razumejo geografske vzroke za kulturno, civilizacijsko in politično pestrost sveta;
- vzgajajo se v duhu strpnosti in spoštovanja ljudi in ljudstev, ki so drugačni glede na jezik, vero, etnično sestavo, navade ipd.;
- razumejo probleme varstva geografskega okolja ter se zavedajo pomena človeka kot preoblikovalca geografskega okolja in prizadevanj družbe za vzdrževanje ravnovesja med človekovimi hotenji in naravo;
- pridobivajo sposobnost za vrednotenje protislovij v sodobnem svetu kot posledic razvoja prebivalstva in gospodarstva, ker to ne upošteva prostorske omejitve materialnih dejavnosti človeka;
- vrednotijo relativne prednosti različnega razvoja z vidika okoljskih problemov in pričakovanih posledic;
- usposablajo se za prepoznavanje nujnosti sonaravnega razvoja ter odgovornosti do ohranjanja biotskih in abiotskih dejavnikov okolja za prihodnje generacije.

2.1.4 Cilji, povezani z uporabo znanja in veščin

Dijaki:

- se naučijo samostojnega pridobivanja geografskega in splošnega znanja;
- se naučijo uporabljati učbenike in drugo strokovno literaturo;
- spoznavajo pravilno uporabo preprostejših geografskih metod in tehnik dela ter potrebne pripomočke;
- pridobivajo in razvijajo sposobnosti za neposredno in posredno opazovanje naravnih in družbenih dejavnikov, pojavov in procesov v pokrajini;
- razvijajo zmožnosti za iskanje in izbiro relevantnih podatkov in informacij med številnimi možnostmi, ki jih ponujajo pisni viri in sodobna tehnologija;
- se usposablajo za samostojno uporabo geografskih virov in literature (globusa, atlasov, kart, statističnega gradiva ter grafičnih prikazov, slikovnega gradiva, potopisov, člankov, knjižnega gradiva, zbirk geografskih podatkov ipd.) v/na različnih medijih (časopisu, knjižnici, medmrežju, TV);
- znajo zapisovati in prikazovati podatke v različnih oblikah in tehnikah (pisno, grafično, v tabelah ...);
- razvrstijo podatke v skupine po izbranih kriterijih in jih uredijo;
- obvladajo osnovne statistične metode (vsota, srednja vrednost, indeksi rasti oziroma zmanjševanja ...);
- probleme preučijo sami ali v skupini, pri čemer upoštevajo načela individualiziranega ali skupinskega dela, motivacije, ustvarjalnosti, radovednosti, odgovornosti;
- s skupinskim delom, ekskurzijami in terenskim delom se naučijo prizadevati si za skupne cilje, razvijajo medosebne veščine, prevzemajo različne vloge, sodelujejo, se dogovarjajo, izražajo lastne ideje in upoštevajo različne poglede;
- so sposobni osnovnih oblik samostojnega geografskega raziskovanja na različnih ravneh, zlasti pa na primeru domače pokrajine/regije, naučijo se kritično vrednotiti vire in izbrati ustrezne argumente za podporo lastnih ugotovitev (z upoštevanjem njihove starosti in težavnosti problema);
- se dejavno udeležujejo ekskurzij in znajo o njih napisati ustrezno poročilo;
- znajo sami zaznati ključne geografske probleme in si zamisliti svojo pot njihovega preiskovanja (pristop k problemu in strategija njegovega reševanja);
- znajo sami vrednotiti svoje delo in predlagati spremembe pri prihodnjem delu;

- razvijajo sposobnost verbalnega, kvantitativnega in grafičnega izražanja geografskega znanja z uporabo sodobnih učil (besedila, slik, skic, kart, tabel, diagramov, grafikonov);
- se uri v komuniciranju na različne načine, vključno z uporabo informacijske tehnologije;
- razvijajo jezikovne spretnosti, s priporočenim branjem vsebin v tujih jezikih pa jezikovne spretnosti v tujem jeziku;
- spoznajo različne pristope k učinkovitemu učenju geografije in jih povezujejo z učinkovitimi kognitivnimi (miselnimi) podporami in orodji (grafičnimi organizatorji, miselnimi vzorci, shemami, analogijami ipd.);
- se na podlagi geografskih znanj usposobijo za delovanje v različnih okoliščinah;
- si z raziskovanjem in lastnimi pobudami pridobivajo samozaupanje do lastnih sposobnosti.

2.1.5 Vzgojni cilji (povezava z državljsko vzgojo, vzgojo za sožitje, multikulturno in medkulturno vzgojo, okoljsko vzgojo ipd.)

Dijaki:

- razvijajo pozitivna čustva do domovine, občutek pripadnosti svojemu narodu in državi ter spoštovanje njene naravne in kulturne dediščine;
- se vzgajajo v zanimanju za družbene potrebe, reševanje skupnih prostorskih (trajnostnih) problemov na nacionalni, širši regionalni in svetovni ravni;
- razvijajo sposobnost doživljanja raznolikosti in lepote naravnega okolja na eni strani ter vrednotenja različnih življenjskih okoliščin in družbenih potreb na drugi strani;
- privzemajo skrb za uravnoteženo rabo prostora ter ohranjanje kakovosti naravnega in družbenega okolja za prihodnje generacije (trajnostni razvoj);
- se vzgajajo v razumevanju pomena vrednot pri odločanju o posegih v prostor,
- razvijajo zavest o reševanju lokalnih, regionalnih in svetovnih problemov po načelih trajnostnega razvoja in načelih Svetovne deklaracije o človekovih pravicah;
- spoštujejo pravico do enakopravnosti vseh ljudi;
- s preučevanjem geografskih problemov drugih narodov in kultur razvijajo lastno zavedanje in njihovo spoštovanje;
- se vživljajo v položaj drugih ljudi in ljudstev;
- se učijo povezovati različne vidike izobraževanja, kot so spoznavni, čustveni, etični, estetski, motorični;
- se naučijo ceniti geografsko znanje;

- se zavedajo možnosti in odgovornosti za uporabo geografskega znanja in veščin v osebni, profesionalni in javni življenju.

2.2 VKLJUČEVANJE TEMELJNIH ZMOŽNOSTI V POUK GEOGRAFIJE

2.2.1 Sporazumevanje v maternem jeziku

Geografija pomaga dijakom zagotavljati funkcionalno pismenost, ko razvija:

- zmožnost branja in pisanja različnih geografskih in negeografskih vsebin glede na namen (npr. branje za učenje ali sprostitev ipd.);
- zmožnost iskanja, zbiranja in obdelave geografskih in drugih virov ter literature (informacij, podatkov in pojmov) ter sposobnost njihove organizacije in uporabe;
- zmožnost ločevanja pomembnega od nepomembnega;
- zmožnost ustnega in pisnega argumentiranja z upoštevanjem stališč drugih;
- zmožnost uporabe ustreznih pripomočkov (zapiskov, sheme, grafa, zemljevida, skice ipd.) za izdelavo, predstavitev in razumevanje kompleksnih informacij, pisnih ali govornih vsebin;
- sposobnost pisnega, grafičnega ali drugačnega izražanja znanja.

2.2.2 Sporazumevanje v tujih jezikih

Dijaki razvijajo:

- zmožnost poslušanja in razumevanja tujega govora v različnih okoliščinah (na ekskurzijah, potovanjih ipd.);
- sposobnost branja in razumevanja poljudnih in preprostejših strokovnih vsebin ter uporabe ustreznih pripomočkov (branje in razumevanje knjižnih in elektronskih virov);
- vedoželjnost do jezikov na splošno in zanimanje za medkulturno (jezikovno) sporazumevanje (vključevanje v mednarodne projekte, izmenjave, sodelovanje ipd. na šolski ali osebni ravni).

2.2.3 Matematična pismenost

Dijaki:

- razvijajo pripravljenost spopasti se s številkami in premagati strah pred njimi (ustrezna in motivacijsko podprta uporaba statističnih podatkov);
- krepijo zmožnost matematičnega mišljenja in umevanja za reševanje geografskih in drugih problemov;
- so pripravljeni in zmožni uporabljati osnovne matematične in statistične operacije in metode (seštevanje in odštevanje, množenje in deljenje, odstotki in razmerja, količine in mere, srednja vrednost, indeksi ipd.) pri reševanju geografskih nalog in v vsakdanjem življenju.

2.2.4 Zmožnosti v znanosti in tehnologiji

Dijaki razvijajo:

- zmožnost uporabe učil in učnih pripomočkov ter znanstvenih podatkov za doseganje ciljev oziroma sklepov;
- zmožnost prepoznavanja temeljnih značilnosti znanstvenega raziskovanja za prihodnje delo in študij;
- zmožnost iskanja ugotovitev (sklepov) in utemeljevanja razlogov zanje;
- radovednost, a tudi kritičen odnos do znanosti in tehnologije;
- pozitiven, vendar tudi kritičen odnos do informacij in zavest o nujnosti logičnega sklepanja;
- sposobnost zastavljanja preprostejših hipotez in delovnih vprašanj, iskanja njim primernih metod in, posledično, sposobnost reševanja problemov oziroma zavračanja in potrjevanja hipotez;
- sposobnosti sprejemanja znanosti in znanstveno-tehnološkega razvoja.

2.2.5 Digitalne zmožnosti

Dijaki:

- razvijajo zmožnost iskanja, zbiranja in obdelave elektronskih informacij, podatkov in pojmov ter njihove čim bolj sistematične uporabe;
- večajo zmožnosti uporabe možnosti, ki jih daje informacijsko-komunikacijska tehnologija, za podkrepitev kritičnega mišljenja, ustvarjalnosti in odkrivanja novega v različnih zvezah tako doma, v prostem času, kot v šoli in prihodnjem študiju ali poklicu;
- razvijajo pozitiven odnos do uporabe IKT pri samostojnem delu in delu v skupini;
- razvijajo kritičen odnos do razpoložljivih informacij,
- razvijajo pozitiven odnos in občutek za varno in odgovorno rabo medmrežja, vključno z varovanjem zasebnosti in spoštovanjem kulturnih razlik;
- z geografskim informacijskim sistemom (GIS) in drugimi orodji (GPS, spletni zemljevidi) zbirajo, urejajo, obdelujejo in prikazujejo podatke o prostorskih pojavih in procesih.

2.2.6 Učenje učenja

Dijaki pridobivajo in razvijajo naslednje veščine:

- zmožnost vzeti si čas za učenje, biti samostojen in discipliniran;
- zmožnost osredotočenja na učenje daljši ali krajši čas;
- (samo)kritičnost do snovi in načina učenja;
- motivacijo in zaupanje v lastno sposobnost uspešnega učenja;
- željo po uporabi predhodnih geografskih in splošnih izkušenj ter iskanje priložnosti za učenje v raznovrstnih življenjskih okoliščinah;
- zavest o kakovosti znanj, ki jih daje medpredmetno zasnovana geografska stroka;
- priprava za vseživljenjsko pridobivanje in uporabo novih znanj.

2.2.7 Osebnostno-socialne zmožnosti

Dijaki razvijajo:

- zmožnost ustreznega sporazumevanja v različnih družbenih razmerah v šoli in zunaj nje;
- zaupanje do drugega in vživljanje v njegovo osebnost;

- zmožnost ustrezno pokazati razočaranje ali nesporazum;
- zavedanje o nujnosti razlikovanja in ločevanja med poklicnim in zasebnim življenjem;
- zavedanje in razumevanje narodne kulturne identitete v sovplivanju z evropsko in svetovno identiteto; zmožnost videti in razumeti različne poglede na identiteto drugih;
- občutek za kulturne razlike in odpornost do predsodkov; volja premagati stereotipe in predsodke;
- zmožnost pogajanja in sklepanja kompromisov.

2.2.8 Državlanske zmožnosti

Dijaki razvijajo:

- zavest o pravicah in odgovornostih prek dogovorjenih nalog in obveznosti;
- zmožnost sodelovanja v skupinskem delu in razredu s ciljem delovanja v domačem okolju kakor tudi poznejšega odločanja na nacionalni ali evropski ravni (sodelovanje na različnih ravneh);
- sposobnost za vključevanje v odločanje o razvoju domače pokrajine in tudi širše;
- zmožnost pokazati solidarnost (npr. z empatijo) in zmožnost skupnega reševanja problemov;
- zmožnost komunikacije z javnimi ustanovami in organi (npr. pri pridobivanju virov);
- zavedanje o smislu pripadnosti lokalni skupnosti, državi, EU, Evropi ali svetu oziroma iskanje ravnotežja med individualizacijo in skupnostjo;
- z izbiro in obravnavo Slovenije in Madžarske se razvija načelo dejavnega državljanstva in domovinske vzgoje;
- zmožnosti za izkoriščanje prednosti, ki jih omogoča EU;
- dojetanje človekovih pravic in enakosti kot osnove za solidarnost in odgovornost v sodobnem svetu;
- pripravljenost spoštovati vrednote in zasebnost drugih ter se ustrezno odzivati na odklonilne družbene pojave;
- spoštovanje in razumevanje razlik med vrednotami različnih narodov in etničnih skupin;
- kritično sprejemanje informacij, ki jih dajejo množični mediji.

2.2.9 Podjetnost

Dijaki razvijajo:

- osnovne veščine podjetniškega obnašanja (načrtovanje, organiziranje, analiziranje, komuniciranje, dajanje napotkov, izpeljava naloge, vrednotenje ipd.);
- osnovni vpogled in veščine načrtovanja razvoja v pokrajini ter njegovo izvedbo;
- zmožnost delati in se prilagajati skupini;
- inovativnost, voljo do pobud ter zmožnost dejavnega delovanja in pozitivnega odziva na prostorske spremembe;
- zmožnost prevzemanja odgovornosti, zmožnost oceniti in po potrebi sprejeti tveganje;
- zavedanje o nepredvidljivosti dolgoročne zaposlitve ter potrebe iskanja in sprejemanja raznovrstnih priložnosti.

2.2.10 Kulturna zavest

Dijaki razvijajo:

- sposobnost umetniškega izražanja na različne načine glede na prirojene sposobnosti;
- sposobnost upoštevanja in uživanja v različnih kulturnih in naravnih pojavih in znamenitostih ter prepoznavanja njihovega kulturnega in morebitnega ekonomskega pomena,
- občutek za identiteto s spoštovanjem različnosti.

2.2.11 Posebne geografske zmožnosti (raziskovanje in razumevanje geografskih procesov in odnosov ter njihova prostorska razsežnost)

Dijaki razvijajo naslednje zmožnosti:

- znanje o prostorski in časovni dimenziji razvoja pokrajnotvornih dejavnikov in procesov ter zvez med njimi;
- vedenje o prostoru v smislu poznavanja, razumevanja in vrednotenja pojavov in procesov z zmožnostjo njihove prostorsko-kronološke umestitve;
- zavedanje o raznolikosti naravnih, socialno-ekonomskih in kulturnih sistemov,
- prenos in uporabo splošnega znanja na konkretnem primeru;

- geografske veščine in zmožnosti raziskovanja pokrajine ter sposobnost povezovanja geografske teorije s prakso s kritičnim geografskim mišljenjem ter uporabo splošnih in posebnih raziskovalnih metod.

Pri tem geografsko mišljenje vključuje:

- kritično razumevanje prostorske razmestitve pojavov in njihovih protislovij;
- sposobnosti za iskanje vzročno-posledičnega sovplivanja naravnih in družbenih procesov v pokrajini;
- zmožnosti povezovanja geografskega znanja z drugimi znanji za celovito umevanje sodobnega sveta;

uporaba splošnih in posebnih raziskovalnih metod pa še:

- veščine dejavnega terenskega raziskovalnega dela;
- identifikacijo raziskovalnih vprašanj;
- zbiranje in razvrščanje podatkov;
- obdelavo in prikazovanje podatkov;
- posploševanje, interpretacijo in uporabo spoznanj.

Dijaki s tem pridobivajo praktično uporabna znanja in veščine ter tako postajajo konkurenčni na trgu zaposlovanja.

Poleg naštetega dijaki razvijajo še zmožnosti za:

- prepoznavanje nujnosti sonaravnega razvoja ter odgovornosti za ohranjanje biotskih in abiotskih dejavnikov okolja za prihodnje generacije, tj. nujnost vzdrževanja ravnotežja med človekovim hotenjem in naravo ter
- razumevanje kompleksnosti prostorskih problemov in poznavanje možnosti lastne dejavne udeležbe.

Priporočamo, da učitelj uporabi takšne učne oblike in metode, ki vsaka omogoča razvijanje vsaj nekaj od naštetih zmožnosti (delnost naj vodi k celovitosti).

3 CILJI* IN VSEBINE

3.1 OBČA GEOGRAFIJA

3.1.1 Uvod

Dijaki:

- razumejo osnove sistema geografske vede in razložijo teoretično delitev geografije.

3.1.2 Nastanek in zgradba Zemlje

Dijaki:

- opišejo zgradbo Zemlje;
- razložijo, kako je površinska oblikovanost Zemlje odvisna od notranjih in zunanjih dejavnikov in procesov;
- prepoznajo notranje in zunanje dejavnike po učinkih;
- spoznajo delitev, značilnosti in uporabno vrednost kamnin;
- razložijo pojav vulkanizma in potresov;
- se učijo uporabe geološke karte kot pripomočka pri terenskem delu oziroma raziskovanju kamnin;
- berejo geološko karto v smislu ugotavljanja tipa in starosti kamnin;
- imenujejo in prepoznajo tipične kamnine v Sloveniji ali na Madžarskem in jih uvrstijo v eno od treh osnovnih skupin;
- *opišejo notranjo zgradbo Zemlje in različne učinke premikanja litosferskih plošč.*

* Učni načrt navaja delitev znanj na splošna znanja (SZ) in posebna znanja (PZ). Splošna znanja (SZ) so opredeljena kot znanja, potrebna za splošno izobrazbo, in so namenjena vsem dijakom/dijakinjam, zato jih mora učitelj/(-ica) obvezno obravnavati. Posebna znanja (PZ) opredeljujejo dodatna ali poglobljena znanja, ki jih učitelj/(-ica) obravnava glede na zmožnosti in interese dijakov. V tem poglavju so:

- splošna znanja (SZ) pisana pokončno,
- posebna znanja (PZ) pa poševno.

Cilji, ki se nanašajo na posebna znanja, so izbirni tako glede obravnave kot priprave učnih gradiv. Poleg ciljev, vključenih v to poglavje, dijaki usvajajo tudi cilje iz poglavja V Medpredmetne povezave, ne glede na to, kako se izvajajo.

Priporočene dejavnosti dijakov:

- poljubno narišejo geološko časovno lestvico;
- naredijo pregleden plakat o skupinah kamnin;
- naredijo poskus, s katerim ugotavljajo vrste kamnin;
- zberejo kar največ vzorcev kamnin;
- s klorovodikovo kislino razlikujejo med nekaterimi karbonatnimi in nekarbonatnimi kamninami.

3.1.3 Površje Zemlje

Dijaki:

- naštejejo in opišejo zunanje sile in preoblikovalne procese na različnih območjih sveta;
- pridobivajo veščine za prepoznavanje značilnih preoblikovalnih procesov v pokrajini;
- na slikovnem gradivu in v naravi prepoznajo reliefne oblike (tako površinske kot podzemne, prisojno in osojno stran, tipe erozije, denudacije in posledice drugih zunanjih dejavnikov);
- razložijo najpomembnejše dejavnike za razvoj ledeniškega površja;
- pojasnijo procese in posledice poledenitev;
- pokažejo območja poledenitev po svetu;
- opišejo dejavnike procesa razvoja rečnega reliefa;
- razložijo nastanek površinskih oblik v različnih delih rečnega toka in oblik ledeniškega površja ter se naučijo sklepati o njihovem vplivu na človekovo dejavnost;
- spoznajo temeljne dejavnike nastajanja krasa in pojasnijo nastanek značilnih pojavov;
- z opazovanjem ločijo kraško pokrajino od nekraške in utemeljijo izbiro;
- ob slikovnem gradivu ali na terenu prepoznajo in opišejo površinske in podzemne kraške oblike ter jih vrednotijo za gospodarsko izrabo;
- ob ustreznem gradivu prepoznajo oblike eolskega površja in razložijo njihov nastanek;
- opišejo nastanek različnih tipov obal in ob slikah ugotavljajo njihove značilnosti;
- razmišljajo o primernosti različnih morfoloških tipov površja za poselitev, promet in turizem;
- *pokažejo pokrajine v pasu trajno zamrznjenih tal.*

Priporočene dejavnosti dijakov:

- po medmrežju iščejo primere za različne tipe površja, erozijske in denudacijske procese oziroma posledice;
- s kartografsko-slikovnim in drugim gradivom raziskujejo topografske prvine (reliefne oblike, geomorfološke procese, merijo in rišejo naklon ...);
- fotografirajo površinske oblike v svojem okolju, na različnih ekskurzijah in potovanjih ter jih predstavijo v šoli.

3.1.4 Vreme in podnebje

Dijaki:

- spoznajo sestavo atmosfere in planetarno kroženje zraka;
- pojasnijo procese nastajanja vremena, vremenskih front in spremembe vremena med njenimi prehodi;
- spoznajo dejavnike pri nastanku različnih vrst padavin;
- s klimogrami razlikujejo toplotne pasove in podnebne tipe;
- pojasnijo višinske podnebne pasove;
- razumejo in vrednotijo vplive podnebja na gospodarstvo in človekove vsakdanje dejavnosti;
- spremljajo vremensko napoved in njeno spreminjanje glede na različne pokrajine in na nadmorsko višino ter posebne vremenske pojave (pozebo, žled, neurja);
- spremljajo in vrednotijo vremenska poročila in najnovejše planetarne podnebne spremembe;
- razumejo povezanost povečanih izpustov toplogrednih plinov, ki jih je zakrivil človek, in nenadnih podnebnih sprememb;
- iščejo vire onesnaževanja zraka v svojem okolju;
- *ovrednotijo različna podnebja za življenje človeka in jih primerjajo med seboj;*
- *razumejo predvidevanja prihodnjih podnebnih sprememb in človekovo vlogo pri tem;*
- *spoznajo in razumejo naravne nesreče v povezavi s posledicami podnebnih sprememb ter rabo prostora;*
- *razumejo povezanost različnih možnosti (scenarijev) podnebnih sprememb in naravnih virov za preživetje;*

- *znajo definirati potrebo po varčevanju in spremembi življenjskega sloga v odnosu do nenehnih tehnoloških sprememb kot nujnosti za zmanjšanje izpustov toplogrednih plinov.*

Priporočene dejavnosti dijakov:

- ogledajo si meteorološko postajo ali vremensko hišico;
- seznanijo se s pripomočki in metodami opazovanja vremena ter njegovo predstavitvijo (karte);
- opazujejo vreme in merijo temperature, padavine, oblačnost, veter idr.;
- razvrščajo podatke v preglednice, rišejo klimograme in interpretirajo razlike med njimi;
- spremljajo vremenske napovedi za Evropo in Slovenijo ali Madžarsko;
- naredijo referat o slikah oblačnosti po svetu s kratko razlago.

3.1.5 Prst

Dijaki:

- se učijo razumeti povezanost nastanka, lastnosti in rodovitnosti prsti;
- razumejo profil in horizonte prsti;
- s slikovnim gradivom ali vzorci prsti prepoznajo, razložijo in ovrednotijo nekaj značilnih prsti v svetovnem merilu, Sloveniji ali na Madžarskem;
- pridobivajo zavest o nevarnostih degradacije in pomenu varovanja prsti;
- *po značilnostih poznajo nekaj skupin prsti po klasifikaciji WRB.*

Priporočene dejavnosti dijakov:

- opazujejo, kako se izkoplje profil, in/ali to sami naredijo;
- naredijo vaje za ugotavljanje lastnosti prsti in njenih horizontov;
- izdelajo pomanjšan profil prsti.

3.1.6 Rastlinstvo in živalstvo

Dijaki:

- ob tematskem zemljevidu razlagajo razširjenost in pomen naravnega in kulturnega rastlinstva za človeka in njegove dejavnosti;
- spoznajo rastlinstvo v odvisnosti od podnebni dejavnikov in toplotnih pasov;
- krepijo zavedanje o pomenu varovanja naravnega rastlinstva in živalstva ter navedejo argumente za podporo svojih trditev temu v prid v konkretnih razmerah;
- prepoznavajo osnovne rastlinske in drevesne vrste;
- ugotavljajo povezanost rastlinstva in pedološke odeje;
- *poiščejo in preučijo primer vpliva človeka na preoblikovanje naravnega rastlinstva in njegovo vlogo pri izginevanju živalskih vrst.*

Priporočene dejavnosti dijakov:

- zbirajo gradivo o rastlinstvu in živalstvu in ga povežejo s podnebno-rastlinskimi in višinsko-rastlinskimi pasovi;
- uporabijo induktivno razmišljanje pri opazovanju rasti v naravi in ugotovitve primerjajo s teoretičnimi spoznanji; naredijo poročilo ali seminarsko nalogo.

3.1.7 Vodovje

Dijaki:

- spoznavajo sestavo hidrosfere in razvijajo predstavo o razmerjih različnih voda v njej;
- razvijajo znanje in sposobnosti za različno klasificiranje voda (glede na agregatno stanje, stoječe: tekoče vode, vode na kopnem, razvrščanje po kakovosti (po razredih od I do IV) ...
- grafično prikažejo kroženje vode v naravi;
- pokažejo pomembnejše reke, jezera, morja in druge hidrološke pojave na zemljevidu sveta, posameznih celin, Slovenije ali Madžarske;
- spoznajo porečje in njegove elemente, jih vrednotijo z okoljskega vidika in pomena za človeka;
- zbirajo podatke o okoljskih problemih stoječih in tekočih voda, prepoznavajo in vrednotijo podatke ter ugotavljajo odnose med pojavi;

- na podlagi meril, ki jih sami izberejo, vrednotijo pomen voda (rek, morij, jezer ...) za človeka.

Priporočene dejavnosti dijakov:

- obišejo čistilno napravo;
- fotografirajo vodotok od zgornjega do spodnjega toka;
- merijo lastnosti vodotoka, vodne struge in vode same.

3.1.8 Prebivalstvo

Dijaki:

- na podlagi statističnih in grafičnih podatkov ugotavljajo prebivalstvene strukture in vzroke za njihovo spreminjanje skozi različna zgodovinska in razvojna obdobja;
- spoznajo dejavnike, ki vplivajo na število prebivalcev na nekem območju;
- s tematskimi zemljevidi iščejo vzroke za različno razporeditev prebivalstva po svetu ter iščejo povezavo z naravnim in družbenim okoljem;
- pojasnijo vzroke in pomen sestave prebivalstva na primeru različnih prebivalstvenih struktur, s čimer so zmožni predvideti medetnične in jezikovne spore;
- razumejo vzroke in posledice različnih vrst selitev;
- *analizirajo statistične podatke o prebivalstvu in predvidijo njegov nadaljnji razvoj;*
- *preučujejo starostne piramide in delajo povzetke.*

3.1.9 Naselja

Dijaki:

- prepoznajo osnovno delitev naselij na podeželska in urbana ter njihove značilnosti;
- razumejo širino problematike naselij (merila za razvrščanje naselij, funkcije in vloge različnih tipov naselij, procese preobrazbe);
- razumejo vlogo in pomen mest ter osnovne značilnosti njihove zgradbe.

3.1.10 Kmetijstvo

Dijaki:

- spoznajo različne oblike kmetijstva z vidika razvoja in intenzivnosti ter razložijo vzroke za njihov nastanek;
- vrednotijo rabo tal na izbranih primerih;
- si pridobivajo pozitiven odnos do pomena kmetijstva za oskrbo s hrano in surovinami ter ohranjanje kulturne pokrajine;
- opazujejo pokrajino in iz nje razberejo prvine, ki so funkcijsko povezane s kmetijstvom;
- raziskujejo okoljske probleme intenzivnega kmetijstva in okoljske probleme z vidika vpliva narave ter negospodarnega ravnanja z njo;
- *ob izbranih primerih ovrednotijo pomen kmetijstva za oskrbo ljudi s hrano in surovinami.*

3.1.11 Energetika in industrija

Dijaki:

- analizirajo razloge za spreminjanje pomena in razmestitve različnih industrijskih panog skozi zgodovino;
- raziskujejo vpliv industrije na pokrajino z vidika njenega videza, onesnaževanja voda, zraka in prsti ter izberejo značilne primere v preteklosti in sedanjosti;
- na osnovi podatkov presojujejo vpliv industrije in drugih gospodarskih dejavnosti na razvoj pokrajine;
- primerjajo pomen energijskih virov za človeštvo nekoč in danes ter razložijo vzroke za spremembe;
- *preučijo prednosti posameznih vrst energije in vrednotijo predvideni razvoj v prihodnosti;*
- *se zavedajo omejenosti strateških dobrin, zlasti naravnih virov (fosilnih goriv, vodnih virov) ter njihov mogoč vpliv na svetovno gospodarstvo in druga področja;*
- *spoznajo že uveljavljene in nove (biogoriva) obnovljive vire energije ter preučijo možnosti nadaljnjega razvoja.*

3.1.12 Promet, telekomunikacijsko omrežje

Dijaki:

- spoznajo vrste prometnih in telekomunikacijskih omrežij;
- razložijo razlike med prometom in prometnimi tokovi v preteklosti in sedanjosti;
- na podlagi zbranih podatkov analizirajo vrste prometa in jih primerjajo med seboj;
- razčlenijo vpliv posameznih vrst prometa na pokrajino;
- se zavejo pomena sodobne infrastrukture v družbi;
- *iščejo prednosti in slabosti telekomunikacijskih sistemov v pokrajini in pomen za življenje ljudi.*

3.1.13 Turizem

Dijaki:

- naštejejo vrste turizma;
- razložijo in vrednotijo pogoje za razvoj različnih tipov turističnih območij;
- iščejo vzroke za razlike v prihodku iz turizma na izbranih primerih sveta, Evrope, Slovenije ali Madžarske;
- vrednotijo pomen turizma za gospodarstvo ter njegov vpliv na človekove dejavnosti in naravno okolje;
- *zberejo podatke o turizmu na nekem območju (ali kraju) in naredijo plakat, referat ali seminarsko nalogo in jo predstavijo pred razredom ali pa z igranjem vlog motivirajo sošolce za obisk izbrane pokrajine.*

3.1.14 Trajnostni razvoj

Dijaki:

- spoznajo koncept in bistvo trajnostnega razvoja in njegovih sestavin (okolja, prostora, vrednot prostora, gospodarstvo, razvoj človeške družbe);
- razumejo pomen in vsebino prostorskega načrtovanja ter sodelovanja javnosti v postopkih sprejemanja odločitev);

- vrednotijo različne dejavnosti z vidika trajnostnega razvoja in se zavedajo kompleksnosti in omejenosti prostora;
- *spoznajo poklice, ki so povezani z urejanjem naravnega in družbenega okolja.*

Priporočene dejavnosti dijakov:

- s posnetki iz zraka, tematskimi zemljevidi, fotografijami in terenskim delom vrednotijo razvojne procese v izbrani pokrajini ali domačem okolju;
- na podlagi statističnih virov in slikovno-grafičnega gradiva ugotavljajo prostorski razvoj gospodarskih dejavnosti.

3.2 GEOGRAFIJA SVETA

3.2.1 Uvod

Dijaki:

- se seznanijo s kriteriji (po celinah, gospodarski razvitosti, družbenih kriterijih ...) za geografsko členitev sveta;
- poznajo način in kriterije oziroma kazalnike, s katerimi lahko analiziramo razloge za razlike v gospodarski razvitosti po svetu.

3.2.2 Azija

Dijaki:

- razlikujejo pglavitne reliefne enote Azije;
- določijo pglavitne naravnogeografske značilnosti Azije;
- naštejejo pglavitne dejavnike, ki vplivajo na podnebje v Aziji, in so na podlagi klimogramov sposobni prepoznati podnebne tipe in sklepati na podnebne razmere;
- poznajo pglavitne rastlinske pasove v Aziji in znajo razložiti njihovo povezavo s podnebnimi tipi;
- vrednotijo pomen azijskega vodovja za življenje tamkajšnjega prebivalstva in poznajo značilnosti največjih rek;
- primerjajo gospodarsko razvitost azijskih držav in razložijo vzroke za razlike v sedanosti;

- iščejo podatke o kmetijstvu v Aziji;
- opišejo značilnosti različnih oblik kmetijstva in ovrednotijo učinke zelene revolucije;
- navedejo osnovne prebivalstvene značilnosti;
- poznajo azijska verstva in njihov pomen v vsakdanjem življenju;
- ugotovijo in analizirajo izbrane okoljsko-prostorske probleme ter predlagajo mogoče rešitve;
- družbena dogajanja povezujejo s procesi osamosvajanja izpod kolonialne nadoblasti in s primeri regionalnega povezovanja;
- v krajši obliki (povzetku) predstavijo splošne geografske značilnosti Azije na način, ki si ga izberejo sami (s plakatom, referatom, elektronskimi prosojnicami, dramatizacijo ipd.);
- predstavijo po lastni izbiri eno azijsko državo.

Priporočene dejavnosti dijakov:

- v učbeniku, knjigah in literaturi pregledajo zapise o vremenskih ujmah v Aziji;
- na izbranem primeru velike reke oblikujejo strnjen zapis o pomenu reke za prebivalstvo;
- sošolcem predstavijo probleme kmetijstva, veroizpovedi in prenaseljenosti ter nakažejo rešitve;
- na izbranem primeru države ali pokrajine v Evropi in Aziji primerjajo življenje ljudi v mestu in na podeželju;
- naredijo plakat ali referat o gospodarskem vzponu izbrane države;
- raziščejo pomen nafte za razvoj gospodarstev držav in/ali alternativne možnosti novih virov energije, kjer te ni.
-

3.2.3 Afrika

Dijaki:

- razlikujejo pglavitne reliefne enote Afrike;
- naštejejo pglavitne dejavnike, ki vplivajo na podnebje, in razložijo njihov vpliv nanj;
- pojasnijo povezavo med podnebnimi in rastlinskimi pasovi;
- spoznajo kulturno in jezikovno pestrost;
- zavedajo se, da je obstajala dolga in bogata zgodovina tudi pred prihodom Evropejcev na afriško celino;
- vrednotijo pomen afriških vodotokov za življenje afriškega prebivalstva;

- vrednotijo vzroke in posledice sodobnih demografskih gibanj;
- naštejejo tipične bolezni v Afriki in jih povežejo z geografskimi značilnostmi;
- poznajo in pojasnijo poglobitve socialno-ekonomske in politične probleme v Afriki;
- poznajo pretekle in sodobne posledice (neo)kolonializma v Afriki in vpliv velikih sil na nekatere konflikte;
- razložijo odvisnost afriških držav od izvoza rud in energijskih virov ter posledice te odvisnosti;
- pojav lakote in revščine v posameznih predelih Afrike razumejo ne le kot posledico naravnih katastrof in razvojne nemoči, temveč tudi kot posledico nepravilne svetovne kmetijske politike do pridelkov afriškega trga;
- ugotavljajo razvojne možnosti celine in pozitivne primere gospodarske rasti;
- razlikujejo med značilnostmi tržnih in samooskrbnih oblik kmetijstva;
- *napišejo sestavek o primerjavi Azije in Afrike (naravnogeografsko in družbenogeografsko),*
- *predstavijo po lastni izbiri eno afriško državo.*

Priporočene dejavnosti dijakov:

- izdelajo zemljevid ali plakat naravnogeografskih enot Afrike in njihove medsebojne primerjave;
- na medmrežju ali v literaturi poiščejo značilne afriške rastline, ki imajo pomembno mesto v življenju tamkajšnjega prebivalstva;
- preučijo primer posega človeka v ekosistem (tropski gozd, sahel) in vrednotijo posledice,
- predlagajo načrt ukrepov za zmanjšanje lakote in preprečevanje širjenja nalezljivih bolezni v Afriki (metoda igre vlog za in proti);
- z uporabo medmrežja raziščejo primere kužnih bolezni v posameznih regijah tropske Afrike;
- seminarska naloga: napišejo razmišljanje o možnostih razvoja Afrike in ovirah zanj.

3.2.4 Latinska Amerika

Dijaki:

- razlikujejo Latinsko in Južno Ameriko;
- določijo naravne enote Srednje Amerike in poznajo njene poglobitve naravnogeografske lastnosti;
- določijo poglobitve značilnosti v naravnogeografskih lastnostih Južne Amerike;
- analizirajo in vrednotijo naslednje probleme:
 - kolonialna preteklost in prebivalstvo,
 - razlike med območji,
 - prostorski razvoj Brazilije in Amazonije,
 - krčenje tropskega deževnega gozda,
 - položaj avtohtonega prebivalstva (staroselska ljudstva) v sodobni družbi,
 - posebne geopolitične razmere (vojaške hunte, gverila, kokain, veleposest ...);
- *izberejo ključna vprašanja iz poglavja Južna Amerika in jih argumentirajo;*
- *predstavijo po lastni izbiri eno državo Latinske Amerike.*

Priporočene dejavnosti dijakov:

- izdelajo stenski geografski časopis na temo sodobni problemi prebivalstva in gospodarstva v Latinski Ameriki;
- s preučevanjem virov primerjajo državo Latinske Amerike z državo Severne Amerike;
- analizirajo vzroke za različno gospodarsko in socialno razvitost in poskušajo vrednotiti, kateri vzroki so bolj in kateri manj vplivali na razlike med državami;
- izdelajo kviz o Južni Ameriki, ki zajema različna geografska in splošna znanja (delo v skupinah in tekmovanje).

3.2.5 Severna Amerika

Dijaki:

- poznajo poglobitve naravnogeografske značilnosti Severne Amerike in razumejo njihov pomen za družbeno-gospodarski razvoj;
- z upoštevanjem naravno- in družbenogeografskih procesov ter njihovega medsebojnega vpliva pojasnijo pokrajinske spremembe skozi čas (temeljne značilnosti poselitve, migracije, razvoj kmetijstva in industrije ter stanje danes, urbanizacija in suburbanizacija);

- razumejo in znajo utemeljiti strukturne posebnosti prebivalstva (etnične, verske, socialne ...) in stopnjo kulturnega sožitja;
- se zavedajo razlik in podobnosti v razvoju Severne Amerike (Kanada : ZDA);
- razumejo pomen in kompleksnost dejavnikov, ki prispevajo h kakovosti življenja v različnih pokrajinah (različna usmeritev kmetijstva, vpliv novih oblik gospodarjenja na spreminjanje tradicionalne kmetijske pokrajine, prestrukturiranje in selitev industrije, pomen tehnološko visoko zahtevnih panog);
- na izbranem primeru analizirajo degradacijo okolja in predlagajo mogoče rešitve;
- ovrednotijo politični in gospodarski pomen ZDA v svetu;
- *seminarska naloga o izbranem vprašanju ZDA (npr. Sončni pas, ekološki problemi, naravne nesreče...) ali primerjava med Severno in Južno Ameriko (naravno- in družbenogeografske značilnosti).*

Priporočene dejavnosti dijakov:

- razmišljajo o tem, kaj je motiviralo ljudi za naseljevanje v Severni Ameriki; utemeljijo, kaj bi sami naredili v vlogi naseljencev v različnih obdobjih;
- dijaki izdelajo vegetacijsko karto z risbami nekaterih značilnih rastlin in živali v Severni Ameriki;
- napišejo poročilo o nastanku in posledicah značilnih vremenskih pojavov (ujm);
- na medmrežju ali v knjižnici iščejo, analizirajo in utemeljujejo podatke o strukturah prebivalstva ter gostoti poselitve;
- z različnimi (poljubnimi) viri preučujejo tloris in navpičen prerez ameriških mest,
- na podlagi podatkov izdelajo primerjavo gospodarskega razvoja, usmerjenosti in razmer za gospodarski razvoj Kanade in ZDA.

3.2.6 Avstralija in Oceanija

Dijaki:

- poznajo pglavitne naravnogeografske značilnosti Avstralije in Oceanije ter razumejo njihov pomen za družbeno-gospodarski razvoj;
- poznajo razvojne stopnje oblikovanja sedanje demografske in gospodarske strukture (staroselci, začetki priseljevanja, migracijski tokovi, temeljne značilnosti poselitve);

- z upoštevanjem naravno- in družbenogeografskih procesov ter njihovega medsebojnega vpliva pojasnijo pokrajinske spremembe skozi čas (razvoj kmetijstva in industrije ter stanje danes);
- opredelijo in zbirajo podatke o temeljnih problemih sodobne Avstralije in Oceanije;
- *napišejo sestavek o priseljevanju Evropejcev v Avstralijo;*
- *primerjajo Avstralijo in Severno Ameriko z vidika »novega sveta«, iščejo podobnosti in razlike med njima, primerjajo nadaljnje možnosti razvoja Avstralije in Kanade;*
- *ovrednotijo učinke turizma in jedrskih poskusov v Oceaniji.*

Priporočene dejavnosti dijakov:

- z atlasom in drugimi viri izdelajo potopis s karto potovanja po morju iz Kopra do Sydneyja z vmesnimi postajam, za katere utemeljijo namen postankov;
- izdelajo poskus delovanja arteškega vodnjaka;
- na medmrežju poiščejo statistične podatke o preseljevanju v Avstralijo in/ali na Novo Zelandijo v zadnjih desetletjih (kdo, kdaj, zakaj);
- napravijo načrt ukrepov za ravnanje ljudi ob naravni nesreči – npr. ob velikih požarih, ki pogosto prizadenejo dele Avstralije;
- na podlagi statističnih podatkov ocenijo pomen gospodarskih sektorjev v Avstraliji;
- igra vlog: okrogla miza o pomenu Oceanije za sodobni turizem in izvajanje jedrskih poizkusov – okoljski problem.

3.2.7 Polarna območja

Dijaki:

- iščejo odgovore na temeljna vprašanja o obsegu, naravnih in družbenih značilnostih ter posebnostih polarnih območij (Inuiti);
- pojasnijo vzroke in predvidene posledice podnebnih sprememb na taljenje ledu in njegove posledice;
- *iščejo vire za ugotavljanje sedanje razširjenosti ozonske luknje.*

Priporočene dejavnosti dijakov:

- v atlasu, knjigah ali na medmrežju pregledajo potek raziskovanja polarnih območij;

- ugotavljajo križanje interesov več držav na polarnih območjih;
- poiščejo aktualno slikovno gradivo o razširjenosti ozonske luknje.

3.3 EVROPA

3.3.1 Splošno o Evropi

Dijaki:

- razložijo pojem Evropa in se seznanijo s kriteriji za mogoče geografske členitve Evrope;
- primerjajo Evropo z drugimi celinami po velikosti, številu prebivalstva in gostoti poselitve;
- opredelijo lego Evrope glede na toplotne pasove in preostale celine;
- na zemljevidu politične razdelitve Evrope pokažejo vse evropske države in njihova glavna mesta;
- na zemljevidu pokažejo velike geografske enote Evrope in naštejejo države, ki ležijo v njih;
- opredelijo poglobitve značilnosti geološke zgradbe Evrope in na zemljevidu pokažejo stara gorovja, plošče in ščite;
- na zemljevidu pokažejo in imenujejo pomembnejše (večje) gorske sisteme, nižine in kotline ter opišejo njihov nastanek;
- opišejo dejavnike, ki vplivajo na podnebje in rastlinstvo v Evropi;
- imenujejo in opišejo različne tipe podnebij v Evropi;
- s tematskimi zemljevidi in slikovnim gradivom opišejo značilne tipe naravnega rastlinstva v Evropi v različnih podnebnih razmerah in vlogo človeka pri ohranjanju oziroma spreminjanju naravnega rastlinstva;
- ob izbranem primeru označijo pomen jezer za turizem v Evropi;
- spoznajo osnovne značilnosti in sodobne probleme kmetijstva;
- poznajo pomen skupne kmetijske politike v Evropski uniji (EU);
- spoznajo pomen energijskih virov in problem energetske oskrbe Evrope;
- spoznajo pomen turizma za gospodarski razvoj izbranih regij;
- spoznajo razlike v gospodarskem razvoju med središčnimi in obrobni območji Evrope;
- na zemljevidu poiščejo najgosteje poseljena območja v Evropi in razložijo vzroke za takšno razporeditev prebivalstva;

- naštejejo in razložijo vzroke za migracijske tokove v Evropi v obdobju po drugi svetovni vojni;
- ugotovijo in analizirajo izbrane okoljsko-prostorske probleme ter nakažejo rešitve;
- razložijo cilje povezovanja evropskih držav v različne skupnosti na državni in regionalni ravni;
- spoznajo nastanek, razvoj, širitev in delovanje EU;
- *opišejo probleme novonastalih multikulturnih okolij (šolstvo, zaposlovanje, verski obredi);*
- *razložijo stopnjo in obseg degradacije geografskega okolja v Evropi;*
- *na podlagi podatkov prepoznajo in razložijo razlike med državami EU.*

3.3.2 Severna Evropa

Dijaki :

- razložijo pojem Severna Evropa in pokažejo na zemljevidu države, ki jih uvrščamo na to območje;
- poznajo in razumejo procese, ki so povzročili nastanek značilnih površinskih oblik v Severni Evropi;
- ovrednotijo podnebje v Severni Evropi z vidika razmer za poselitev, kmetijstvo, promet in turizem;
- navedejo glavne vire oskrbe z energijo v državah Severne Evrope in označijo bistvene značilnosti njihove energijske politike;
- ovrednotijo pomen industrije visoke tehnologije na Švedskem in Finskem;
- razložijo pojav kislega dežja v Skandinaviji, opišejo vzroke zanj in njegove posledice ter jih primerjajo z vzroki in posledicami tega pojava v Sloveniji ali na Madžarskem;
- ovrednotijo pomen ribištva za Norveško in Islandijo ter posledice pretiranega ulova s stališča naravnega ravnotežja in prihodnosti ribolova;
- razložijo pomen gozdnega bogastva in predelave lesa na primeru Finske;
- razložijo problematiko narodnostne sestave baltskih držav;
- *z dodatnimi viri in literaturo poiščejo razloge za dober gospodarski razvoj nordijskih držav.*

Priporočene dejavnosti dijakov:

- napišejo zgodbo, kako je med ribiči na Severnem morju ali kašen je dan na naftni ploščadi;
- izdelajo karto držav Severne Evrope in jo opremijo z glavnimi statističnimi podatki;
- zapišejo vprašanja o neznanih deželah, ljudeh in njihovih navadah.

3.3.3 Zahodna Evropa

Dijaki:

- razložijo pojem Zahodna Evropa in pokažejo na zemljevidu države, ki jih uvrščamo na to območje;
- ovrednotijo dejavnike, ki vplivajo na nastanek podnebja v Zahodni Evropi;
- ovrednotijo pomen naravnogeografskih značilnosti Zahodne Evrope za razvoj kmetijstva;
- opišejo glavne značilnosti gospodarskega razvoja Zahodne Evrope, razložijo dejavnike, ki so ga pospeševali, ter primerjajo stopnjo doseženega razvoja z razvojem v drugih delih Evrope in sveta;
- orišejo probleme, ki jih prinaša s seboj visoka stopnja gospodarskega razvoja v Zahodni Evropi;
- razlikujejo Veliko Britanijo od Anglije in Združenega kraljestva in Irsko od Severne Irske;
- ob zemljevidu in grafičnih prikazih analizirajo značilnosti razvoja in preobrazbe industrije v Veliki Britaniji;
- nacionalno in versko sestavo prebivalstva Velike Britanije in Irske vzročno povežejo z odnosi med skupnostmi;
- definirajo pojem Beneluks in pokažejo na zemljevidu države Beneluksa;
- z zemljevidom in slikovnim gradivom opišejo značilnosti površja v državah Beneluksa in jih povežejo z razmerami za poselitev in gospodarstvo;
- navedejo dejavnike, ki vplivajo na visoko razvitost nizozemskega kmetijstva, in ga primerjajo s slovenskim ali madžarskim;
- razložijo vzroke za veliko ogroženost Nizozemske zaradi poplav in opišejo, kako se prebivalstvo brani pred to nevarnostjo;
- analizirajo strukturo prebivalstva v Belgiji in razložijo, kako rešujejo nacionalno vprašanje;

- navedejo bistvene značilnosti strukture francoskega gospodarstva in njenih energijskih osnov;
- *opišejo nacionalno sestavo Francije in ovrednotijo politiko te države do zagotavljanja pravic narodnosti, ki živijo v njej, ter jo primerjajo s slovensko ali madžarsko;*
- *opišejo bistvene značilnosti centralistične ureditve Francije.*

Priporočene dejavnosti dijakov:

- razložijo in ilustrirajo glavne značilnosti industrijskih in kmetijskih pokrajin;
- igra vlog: okrogla miza na temo življenje ljudi je tesno povezano z morjem – nekoč in danes;
- učni kviz: milijonska mesta Zahodne Evrope in njihove značilnosti.

3.3.4 Južna Evropa

Dijaki:

- razložijo in na zemljevidu omejijo Južno Evropo s pripadajočimi naravnimi enotami in državami;
- ovrednotijo pomen Sredozemskega morja za turistični razvoj držav, ki ležijo ob njem;
- na podlagi podatkov primerjajo razvitost turizma v Grčiji, Italiji in Španiji;
- utemeljijo nujnost reševanja ekološke problematike v Sredozemlju;
- opišejo možnosti za razvoj kmetijstva v Italiji, Grčiji in na Pirenejskem polotoku;
- ovrednotijo pomen njihovih kmetijskih pridelkov na evropskem trgu;
- opišejo značilnosti demografske podobe Pirenejskega polotoka in problematiko, ki izhaja iz nacionalne sestave;
- primerjajo stopnjo gospodarskega razvoja severne in južne Italije ter opišejo posledice teh razlik;
- navedejo narodnostne manjšine v Italiji in ovrednotijo politiko Italije do reševanja manjšinske problematike.

Priporočene dejavnosti dijakov:

- zbirajo in predstavijo članke o državah južne Evrope;

- izdelajo maketo različnih tipov vulkanov;
- igra vlog: dijaki izdelajo in predstavijo turistični prospekt o izbrani državi Južne Evrope;
- debatni klub o množičnem turizmu, ki vedno bolj obremenjuje okolje in domačine.

3.3.5 Srednja Evropa

Dijaki:

- razložijo pojem Srednja Evropa in pokažejo na zemljevidu države, ki jih uvrščamo vanjo;
- z zemljevidom in slikovnim gradivom orišejo površje Srednje Evrope ter razložijo notranje in zunanje preoblikovalne procese, ki so ga ustvarili;
- razložijo nastanek združene Nemčije in posledice združitve v nemškem gospodarstvu in družbi;
- razložijo proces preobrazbe Porurja;
- razložijo kamninsko zgradbo Alp;
- pokažejo na zemljevidu najpomembnejše cestne in železniške prelaze v Alpah in jih vrednotijo s stališča prehodnosti Alp;
- ovrednotijo promet prek Alp za varovanje okolja in navedejo primer ukrepov alpskih držav za zmanjševanje onesnaževanja;
- vrednotijo turizem v Alpah z gospodarskega in okoljskega vidika ter na zemljevidu pokažejo najpomembnejša turistična območja;
- ovrednotijo način zagotavljanja jezikovnih pravic prebivalcev Švice;
- na podlagi zemljevida in podatkov analizirajo možnosti za kmetijstvo in njegov razvoj na Madžarskem in ga primerjajo s slovenskim kmetijstvom.

Priporočene dejavnosti dijakov:

- na medmrežju poiščejo podatke in izdelajo preglednico, v kateri primerjajo države Srednje Evrope;
- študij primera: z analizo kronoloških tematskih kart in fotografij opišejo pokrajinske in prostorske spremembe, ki sta jih v dele Srednje Evrope prinesla industrijska revolucija in tehnološki razvoj;
- izdelajo stenski časopis z državami, ki segajo v Panonsko nižino, in predstavijo najbolj prepoznavne značilnosti teh držav v kulinariki, kulturni in naravni dediščini (izbrani primeri);

- izdelajo potopis s karto potovanja po eni izmed izbranih alpskih pokrajin, dolin, vrhov v dveh različnih letnih časih;
- napišejo potopis potovanja po rekah Ren–Donava, narišejo pot in poudarijo pomembnejše gospodarske točke (delo v dvojicah).

3.3.6 Jugovzhodna Evropa

Dijaki:

- razložijo pojem Jugovzhodne Evrope in na zemljevidu pokažejo države, ki jih uvrščamo vanjo;
- na podlagi klimogramov razlikujejo različne podnebne tipe in navedejo vzroke zanje;
- opišejo značilnosti površja;
- z ustreznim gradivom analizirajo narodnostno, jezikovno in versko sestavo prebivalstva ter probleme sožitja med narodi pred letom 1991 in po njem;
- označijo temeljne značilnosti gospodarskega razvoja in problemov držav Jugovzhodne Evrope;
- *podrobneje raziskujejo fizičnogeografske značilnosti izbranih pokrajin;*
- *predstavijo po lastni izbiri eno državo jugovzhodne Evrope ali njen aktualni problem,*
- *primerjajo značilnosti te geografske enote z drugimi v Evropi.*

3.3.7 Vzhodna Evropa

Dijaki:

- razložijo pojem Vzhodna Evropa, določijo njene meje in pokažejo države, ki jih umeščamo v to regijo;
- z zemljevidom in slikovnim gradivom opišejo bistvene značilnosti površja, podnebja in rastlinstva ter ugotovijo vpliv na poselitev;
- spoznajo aktualne politične, gospodarske in socialne procese ter njihove ključne probleme;
- ovrednotijo naravne in družbene možnosti za kmetijsko proizvodnjo pred privatizacijo in po njej;
- analizirajo možnosti za razvoj težke industrije, pomen energijskih virov ter ovrednotijo sedanjo in nekdanjo gospodarsko usmerjenost;

- opišejo nekdanji odnos do okolja;
- razložijo bistvene značilnosti razvoja prebivalstva in izpostavljene etnične probleme;
- *predstavijo po lastni izbiri eno državo Vzhodne Evrope.*

3.4 SLOVENIJA

3.4.1 Lega Slovenije in njen pomen za naravno in družbeno okolje

Dijaki:

- ugotavljajo vzroke za naravnogeografsko pestrost slovenskih pokrajin;
- vrednotijo pomen naravnogeografskega in družbenogeografskega položaja Slovenije v Evropi in EU;
- poznajo bistvene faze nastajanja samostojne slovenske države.

Priporočene dejavnosti dijakov:

- dijaki na podlagi poljubne predloge izdelajo zemljevid Evropske unije (primerjava po različnih letih) – spremljajo in zapisujejo dnevno dogajanje, povezano z Evropsko unijo in Slovenijo, o katerem poročajo različni mediji.

3.4.2 Površje in kamninska zgradba

Dijaki:

- z geološko in reliefno karto ter slikovnim gradivom razložijo razvoj in značilnosti kamninske zgradbe in površja Slovenije;
- opredelijo lego Slovenije na orografski in geološki karti Evrope;
- pojasnijo vpliv kamninske zgradbe (karbonatne in nekarbonatne kamnine) na način oskrbovanja z vodo v različnih delih Slovenije (in domači pokrajini);
- utemeljijo vpliv površja na kmetijstvo v Sloveniji (in domači pokrajini);
- prepoznajo in locirajo značilne reliefne oblike v Sloveniji;
- *ugotavljajo vpliv kamninske zgradbe na površje v Sloveniji in domači pokrajini.*

Priporočene dejavnosti dijakov:

- s terenskim delom ugotavljajo lastnosti kamnin, zapisujejo in predstavijo ugotovitve,

oblikujejo poročilo.

3.4.3 Podnebje, prsti, rastlinstvo, živalstvo in vode v Sloveniji kot dejavniki za življenje

Dijaki:

- razložijo vpliv podnebnih dejavnikov na podnebje v Sloveniji;
- ob analizi klimogramov opredelijo, primerjajo in pokažejo na zemljevidu značilne tipe podnebja in rastlinstva v Sloveniji;
- poznajo nekaj značilnih prsti;
- opišejo značilnosti bioklimatskih višinskih pasov;
- vrednotijo vlogo gozdov za človeka in njegove dejavnosti na različnih območjih v Sloveniji (in domači pokrajini);
- navedejo dejavnike, ki najbolj ogrožajo gozdove na posameznih območjih v Sloveniji;
- razložijo pojave, ki jih uvrščamo med ujme, in navedejo primere najpogostejših ujm v Sloveniji (in domači pokrajini), njihove učinke in vzroke zanje;
- opišejo rečno mrežo v Sloveniji;
- na podlagi hidrogramov sklepajo o pretočnih režimih slovenskih rek ter razložijo dejavnike, ki vplivajo na tip režima;
- razložijo značilnosti kraških rek in utemeljijo nujnost njihovega varovanja pred onesnaževanjem;
- ob primeru iz Slovenije pojasnijo pomen podtalnice;
- z ustrezno karto razložijo kakovost vode v slovenskih rekah in sklepajo o vzrokih onesnaženosti;
- imenujejo in pokažejo na zemljevidu največja slovenska jezera, jih opredelijo po nastanku in ocenijo njihov pomen za turizem;
- navedejo največja mokrišča v Sloveniji in njihov pomen za življenje;
- ob tematskem zemljevidu ugotovijo glavna poplavna območja ob rekah;
- opišejo glavne značilnosti slovenskega morja in razložijo njegov pomen za naravno in družbeno okolje;
- *navedejo primere vpliva človeka na izbrane rastlinske ali živalske vrste v Sloveniji;*
- *izbirajo ključne podatke o podnebjju za izbrane meteorološke postaje za različna podnebna območja Slovenije, jih ustrezno obdelajo in pripravijo poročilo (vaja ali naloga, plakat, krajši referat ipd.);*

- *opišejo podnebne spremembe v Sloveniji.*

3.4.4 Prebivalstvo

Dijaki:

- opišejo značilnosti razvoja prebivalstva v Republiki Sloveniji in ga primerjajo z izbranimi evropskimi državami;
- v učbeniku ali literaturi iščejo podatke o najpogostejših vzrokih za priseljevanje in odseljevanje slovenskega prebivalstva po drugi svetovni vojni;
- se seznanijo z nacionalno sestavo prebivalstva Slovenije in razmišljajo o medkulturnem oz. mednacionalnem sožitju;
- primerjajo starostne piramide prebivalcev Slovenije in sosednjih držav ter ugotovijo razlike oziroma podobnosti;
- pokažejo na karti območja slovenske narodnostne manjšine v Italiji, Avstriji in na Madžarskem;
- izdelajo poročilo o položaju slovenske manjšine na Madžarskem, v Avstriji in Italiji;
- poznajo svetovni zemljevid slovenskih izseljencev in različne vzroke izseljevanja;
- *opredelijo položaj Slovencev v zamejstvu po posameznih državah glede na njihove narodnostne pravice.*

3.4.5 Naselja

Dijaki:

- analizirajo različne tipe podeželskih naselij v Sloveniji;
- glede na teoretično znanje prepoznajo v pokrajini in na slikovnem gradivu različne tipe naselij;
- iščejo vzroke nastanka naselij in njihove zgodovinske značilnosti ter sedanje stanje;
- raziskujejo prvine urbanizacije in suburbanizacije.

Priporočene dejavnosti dijakov:

- na zemljevid vrišejo najgosteje poseljena območja v Sloveniji in večja mesta;
- z igro vlog *za in proti* zagovarjajo možnosti naselitve na redkeje in gosteje naseljenih

območjih;

- računalniško oblikujejo preglednice in rišejo različne starostne piramide;
- na podlagi statističnih podatkov sestavijo preglednico o vzrokih in posledicah selitev;
- izdelajo grafični prikaz števila slovenskih izseljencev po svetu v poljubni obliki;
- na terenu anketirajo določene socialne skupine prebivalstva.

3.4.6 Kmetijstvo in podeželje

Dijaki:

- raziščejo značilnosti, probleme in možnosti razvoja kmetijstva v Sloveniji (spremembe v kmetijstvu v zadnjih 50 letih, kmetijska usmerjenost in temeljne regionalne razlike, sodobne smeri spreminjanja slovenskega podeželja);
- pojasnijo posestno strukturo v Sloveniji;
- razložijo vzroke zmanjševanja števila kmečkega prebivalstva;
- raziskujejo vlogo kmetijstva pri preoblikovanju geografskega okolja;
- *primerjajo najpomembnejše značilnosti kmetijstva v Sloveniji in v primerljivih državah v Evropski uniji.*

3.4.7 Energetika in surovine

Dijaki:

- s tematskim zemljevidom opišejo in ocenijo energijske vire v Sloveniji;
- naštejejo najpomembnejše HE v Sloveniji in vrednotijo izkoriščenost vodnih zmogljivosti slovenskih rek v primerjavi z zmogljivostjo vod v evropskih državah, npr. v Veliki Britaniji, Švici, na Norveškem idr.;
- na zemljevidu pokažejo še delujoč premogovnik in vrednotijo premog kot energijski vir,
- spoznajo nekdanji pomen premogovništva za razvoj nekaterih krajev oziroma območij in posledice rudarjenja;
- na ustreznem zemljevidu pokažejo plinovode, iz katerih se oskrbuje Slovenija, in s tem ugotavljajo smeri uvoza energetskih virov;
- spoznajo smeri in pomen uvoza plina in nafte ter ju po pomenu in okoljski problematiki primerjajo z drugimi viri;

- na zemljevidu pokažejo glavne termoelektrarne in jedrsko elektrarno;
- vrednotijo porabo nafte in zemeljskega plina v primerjavi z drugimi viri energije glede na gospodarnost in učinek na okolje;
- pojasnijo delež jedrske energije v proizvodnji električne energije v Sloveniji in ga vrednotijo glede na potrebe po energiji;
- *primerjajo jedrsko energijo z drugimi energijskimi viri s stališča gospodarnosti in vpliva na okolje ter o tem napišejo sestavek;*
- *razmislijo o možnostih uporabe obnovljivih energijskih virov;*
- *obravnavajo izbrani aktualni problem (npr. utemeljijo svoje lastno stališče glede gradnje še ene jedrske elektrarne v Sloveniji).*

3.4.8 Industrija

Dijaki:

- razložijo temeljne lastnosti razvoja industrije v Sloveniji;
- naštejejo in na zemljevidu najdejo najpomembnejša industrijska središča v Sloveniji v preteklosti ter poznajo vzroke in posledice sprememb;
- primerjajo glavne industrijske panoge v Sloveniji nekdanje in danes;
- primerjajo delež v industriji zaposlenega prebivalstva Slovenije z deležem v izbrani evropski državi in ga vrednotijo glede na razvitost družbe;
- *ob primeru domače ali izbrane pokrajine analizirajo pozitivne in negativne vplive industrije na okolje in napišejo ugotovitve.*

3.4.9 Promet

Dijaki:

- vrednotijo prometno lego Slovenije v Evropi;

- s prometnim zemljevidom Evrope spoznavajo prometno omrežje v Sloveniji (ceste, železnice, letališča, pristanišča) ter vrednotijo njegov pomen za posamezna območja v Sloveniji;
- *ocenijo pomen prometa za razvoj gospodarstva;*
- *ocenijo ogroženost okolja zaradi cestnega prometa;*
- na primeru izbrane pokrajine v Sloveniji predstavijo problem križanja različnih interesov (npr. promet : kmetijstvo).

3.4.10 Turizem

Dijaki:

- naštejejo in vrednotijo naravne možnosti Slovenije za razvoj posameznih vrst turizma v primerjavi z možnostmi v Avstriji in Italiji;
- naštejejo in pokažejo na zemljevidu najpomembnejša turistična središča v Sloveniji;
- ocenijo vlogo turizma v slovenskem gospodarstvu;
- *ob primeru iz domače pokrajine razložijo pozitivne in negativne učinke turizma v pokrajini (razvoj infrastrukture, širjenje naselij, onesnaževanje zraka in voda zaradi prometa in odplak).*

Priporočene dejavnosti dijakov:

- s računalnikom ali drugače na nemem zemljevidu ali drugi kartografski predlogi označijo različna turistično-rekreacijska območja in kraje s poglobitnimi dejavnostmi, ki obstajajo ali pa bi se lahko razvijale v prihodnje.

3.4.11 Pokrajinska in okoljska protislovja v Sloveniji

Dijaki:

- navedejo posledice neenakomernega pokrajinskega razvoja;
- vrednotijo prizadevanja Slovenije za smotno gospodarjenje z okoljem;
- razumejo pomen vrednot prostora in trajnostnega razvoja;
- razložijo vzroke za oblikovanje zavarovanih območij;
- *predstavijo svoje stališče glede razvoja gospodarstva v TNP, poiščejo dobre in slabe posledice nadaljnjega razvoja TNP;*
- *presojajo posledice izčrpavanja naravnih virov.*

Priporočene dejavnosti dijakov:

- na podlagi ankete, statističnih podatkov ali medmrežja ugotovijo zastopanost gospodarskih dejavnosti v domači pokrajini;
- na primeru iz bližnje okolice ali življenjske izkušnje ovrednotijo pomen kmetijstva za človeka;
- na podlagi statističnih podatkov izdelajo preprosto analizo industrijskega razvoja domače pokrajine;
- izdelajo plakat o vrstah trgovine in njenem pomenu;
- napišejo futuristični esej o tem, kakšna bo njihova domača pokrajina čez 30 let;
- izdelajo načrt varčevanja z energijo v svojem gospodinjstvu;
- na terenu štejejo promet v okolici šole in pripravijo poročilo s predlogi izboljšav sedanjega stanja;
- oblikujejo turistični vodnik za posamezne naravnogeografske pokrajine v Sloveniji.

DODATNO ZA PROGRAME, KI IZVAJAJO MATURO IZ GEOGRAFIJE

3.5 GEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI SLOVENSkih POKRAJIN – REGIJ

3.5.1 Geografska delitev Slovenije*

Dijaki:

- razložijo pomenske razlike med območjem, pokrajino, regijo, makroregijo in mezoregijo;
- se seznanijo z izbranim primerom naravnogeografske in družbenogeografske členitve Slovenije;
- se zavedo namena in smisla različnih regionalizacij ali členitev.

Priporočene dejavnosti dijakov:

- na računalniku z uporabo medmrežja izdelajo zemljevid naravnogeografskih enot Slovenije;
- na podlagi slikovnega gradiva primerjajo delitev Slovenije na (predvidene) pokrajine z zgodovinskimi ali družbeno- ali naravnogeografskimi členitvami in zapišejo glavne ugotovitve.

3.5.2 Alpske pokrajine (visokogorja in visoke kraške planote, alpske doline in kotline)

Dijaki:

- na zemljevidu omejijo ozemlje alpskih pokrajin in njihovih delov;
- razlikujejo med najbolj znanimi deli Julijskih Alp, Kamniško-Savinjskih Alp in Karavank,
- opišejo glavne značilnosti pokrajinske podobe;
- primerjajo Kamniško-Savinjske Alpe z Julijskimi (ugotovijo skupne lastnosti in razlike);
- razložijo odvisnost razporeditve padavin in rastlinstva od prisojne in osojne lege ter od priveternih in zaveternih leg;
- pojasnijo različno poseljenost alpskih pokrajin;
- vrednotijo pomen alpskega sveta za razvoj kmetijstva in prometa;
- poiščejo vzroke za opuščanje planin;
- vrednotijo privlačnost posameznih prvin visokogorskega sveta za turizem in rekreacijo;

* Snovalci tega učnega načrta ter širša javnost se zavedamo, da trenutno ni mogoče členiti Slovenije na osnovne geografske enote in manjše pokrajine na enotno dogovorjen način. Vse dosedanje regionalizacije (in tipizacije) so z vidika šolske uporabe smiselne, zato tu ne dajemo prednost nobeni od njih. Veljavni učni načrt upošteva delitev Slovenije na pet geografskih enot in nadaljnjo delitev po reliefnih značilnostih. Poimenovanje posameznih pokrajin ali območij znotraj osnovnih geografskih enot (makroregij) in podenot pa je izbira posameznega učitelja. Prav tako formalno zaporedje vsebin v učnem načrtu ne predpisuje vrstnega reda njihove obravnave.

- opišejo razširjenost Triglavskega narodnega parka, njegov pomen in ukrepe za varstvo okolja ter pomen ohranjanja narave v Alpah nasploh.

Priporočene dejavnosti:

- z analizo v skupinah predstavijo geomorfne značilnosti makroregije, pomembnost rek alpskega sveta, vrednotijo turistični pomen ipd.,
- z literaturo in medmrežjem oblikujejo načrt razvoja Triglavskega narodnega parka.

3.5.3 Predalpske pokrajine (predalpska hribovja, kotline in doline)

Dijaki:

- na zemljevidu določijo glavna hribovja, planote, kotline in doline;
- opišejo skupne značilnosti in razlike v predalpski Sloveniji;
- razložijo vpliv kamninske sestave na raznolikost površja;
- poznajo posebnosti kamninske zgradbe Pohorskega Podravja;
- pojasnijo, kakšne so možnosti za poselitev in razvoj gospodarstva v hribovju in razlike med njimi;
- označijo poglobitno gospodarsko problematiko Črnega revirja;
- opišejo skupne značilnosti Ljubljanske kotline in razlike med njenimi posameznimi deli;
- označijo lego in pomen pomembnejših naselij;
- vrednotijo vlogo glavnega mesta Slovenije;
- razložijo problematiko širjenja Ljubljane v povezavi s suburbanizacijo;
- na zemljevidu pokažejo Celjsko kotlino in sosednje pokrajine;
- analizirajo naravnogeografske značilnosti kotline in njen prehodni značaj;
- opišejo značilnosti kmetijstva v Celjski kotlini in posebnosti Savinjske doline;
- ovrednotijo pomen Celja, Velenja in Slovenj Gradca kot regijskih središč;
- analizirajo vzroke za nastanek in širjenje Velenja in njegovega gospodarstva ter posledice premogovništva v okolju.

Priporočene dejavnosti dijakov:

- na podlagi medmrežja in knjižničnega gradiva predstavijo izbrani primer gospodarske dejavnosti predalpskega sveta s plakatom;
- skicirajo podobo in videz Ljubljanske kotline ter zapišejo in utemeljijo prednosti, slabosti,

možnosti in nevarnosti prihodnjega razvoja.

3.5.4 Obsredezemske pokrajine in Jadransko morje (flišna gričevja, hribovja in doline, kraški ravniki, podolja in hribovja, Jadransko morje)

Dijaki:

- se seznanijo z obsegom obsredezemskih pokrajin in njihovim različnim poimenovanjem;
- opisujejo osnovne naravne značilnosti flišnih in kraških pokrajin;
- primerjajo flišne in kraške pokrajine glede na naravne značilnosti in gospodarsko usmerjenost;
- vrednotijo pomen geološke zgradbe na oblikovanje površja in gospodarsko rabo tal;
- pokažejo pokrajino Kras in utemeljijo njeno pripadnost k obsredezemskim oziroma dinarskokraškim pokrajinam;
- pridobivajo prostorsko predstavo o pomembnejših naseljih in rekah;
- razložijo značilnosti naselij in gospodarstva;
- razložijo problematiko litoralizacije slovenske obale;
- primerjajo flišne in kraške pokrajine glede na površje, rodovitnost prsti, gospodarsko usmerjenost;
- poiščejo skupne značilnosti obsredezemskih pokrajin;
- ovrednotijo okoljski pomen Jadranskega morja;
- *analizirajo posledice (ne)rešenega mejnega vprašanja s Hrvaško.*

Priporočene dejavnosti dijakov:

- primerjajo grafične prikaze in statistične podatke o primorskih mestih ter utemeljijo razlike;
- raziskujejo razvojne možnosti obalnega območja in koprškega pristanišča.

3.5.5 Dinarskokraške pokrajine (dinarskokraške planote in hribovja, dinarskokraška podolja in ravniki)

Dijaki:

- poudarijo posebnosti krasa;

- vrednotijo probleme varstva okolja kraškega sveta;
- na zemljevidu iščejo dinarskokraške pokrajine;
- naštejejo in opišejo glavne skupne značilnosti visokih dinarskih planot in vmesnih podolij, označijo glavne pokrajine, pomembnejša naselja in reke;
- naštejejo in opišejo skupne značilnosti nizkih dinarskih planot (ravnikov) in podolij;
- označijo pomembnejša naselja in njihovo gospodarsko usmeritev ter pomembnejše reke in njihov pomen;
- opišejo glavne značilnosti izbrane pokrajine;
- naštejejo in ovrednotijo pomen naravnih znamenitosti v izbrani pokrajini;
- ovrednotijo prometni pomen Dolenjskega podolja in Postojnskih vrat.

Priporočene dejavnosti dijakov:

- izdelajo turistični vodnik po makroregiji, izbrani pokrajini ali znamenitosti.

3.5.6 Obpanonske pokrajine (obpanonske ravnine, obpanonska gričevja)

Dijaki:

- na karti pokažejo glavne pokrajine in spoznajo razlike v površju in kamninski osnovi;
- primerjajo obpanonsko Slovenijo z drugimi pokrajinami;
- vrednotijo pomen kmetijstva in iščejo razlike med posameznimi pokrajinami;
- poiščejo in pridobivajo prostorsko orientacijo o najpomembnejših naseljih in rekah;
- ocenijo možnosti za odpravljanje regionalnih (pokrajinskih) in gospodarskega zaostajanja;
- primerjajo lego in pomen Maribora, Ptuja, Murske Sobote in Krškega ter ugotavljajo podobnosti in razlike;
- razložijo pomen zdraviliškega turizma;
- poiščejo skupne značilnosti obpanonske Slovenije.

Priporočene dejavnosti dijakov:

- na podlagi medmrežja in statističnih podatkov argumentirajo prehodnost obpanonskih pokrajin;
- oblikujejo turistični prospekt kraja ali območja v obpanonskem svetu s predvidevanjem nadaljnjega razvoja.

3.5.7 Slovenci v zamejstvu

Dijaki:

- pokažejo in omejijo območja v Italiji, Avstriji in na Madžarskem, na katerih žive Slovenci;
- analizirajo neenake narodnostne pravice na različnih območjih in glavne razloge za večjo ali manjšo asimilacijo posameznih območij;
- *razložijo manjšanje velikosti narodnostno mešanega območja oziroma deleža Slovencev na Koroškem ter nastajanje novih jeder naseljevanja zunaj nekdanje etnične meje.*

3.5.8 Slovenija – pregled

Dijaki:

- primerjajo slovenske pokrajine po naravnogeografskih in družbenogeografskih elementih,
- analizirajo pozitivne in negativne dejavnike za razvoj gospodarskih dejavnosti v Sloveniji in vrednotijo različne dejavnosti z vidika trajnostnega razvoja;
- na osnovi družbenogeografske členitve Slovenije pojasnijo razvojne probleme slovenskih pokrajin in ugotavljajo preplet učinkovanja pokrajinskih dejavnikov nanje;
- *raziščejo izbrani problem slovenske alpske, predalpske, obpanonske ali obsredozemske pokrajine (s terenskim delom, analizo različnih virtualnih virov in analizo statističnih podatkov ...) in ga poljubno predstavijo (z raziskovalno ali seminarsko nalogo, kritično analizo ipd.).*

Priporočene dejavnosti dijakov:

- naredijo preglednico o vrednotenju prednosti, pomanjkljivosti, priložnosti in nevarnosti posameznih naravnogeografskih enot;
- med sošolci ali dijaki šole naredijo anketo, da ugotovijo deset slovenskih naravnih ali kulturnih znamenitosti, in ugotovitve primerjajo s svojim izborom.

3.6 Geografske značilnosti Madžarske

3.6.1 Lega in naravnogeografske značilnosti

Dijaki:

- na karti določajo in opisujejo lego Madžarske in posledice njene geografske lege,
- opredelijo geografsko lego Panonske nižine v Srednji Evropi,
- razložijo geološki razvoj Panonske nižine in opišejo značilnosti površja,
- ovrednotijo pomen vodnega omrežja,
- naštejejo in na zemljevidu pokažejo najpomembnejše reke in jezera,
- razložijo podnebne značilnosti Panonske nižine, opišejo razporeditev padavin in utemeljijo posledice,
- opišejo naravno rastlinstvo nižine,
- preiskujejo značilnosti prsti in jih ovrednotijo za kmetijsko rabo.

Priporočene dejavnosti:

- dijaki izdelajo preglednico, v kateri primerjajo madžarske pokrajine po geografskih prvinah,
- s pomočjo medmrežja ali drugih možnosti napravijo itinerarij potovanja med krajema v Sloveniji in na Madžarskem z uporabo več javnih prevoznih sredstev.

3.6.2 Prebivalstvo

Dijaki:

- poznajo glavne prebivalstvene značilnosti Madžarske,
- ugotovijo vzroke in posledice aktualnih prebivalstvenih procesov,
- razložijo težnje razvoja prebivalstva v različnih obdobjih, s poudarkom na zadnjih desetletjih 20. stoletja,
- sklepajo o prebivalstvenem razvoju v naslednjih obdobjih,
- opišejo položaj narodnostnih skupnosti (Slovencev v Porabju in drugih) na Madžarskem.

3.6.3 Naselja

Dijaki:

- poznajo tipe naselij in njihovo razporeditev,
- razložijo probleme podeželskih naselij,
- razložijo bistvene mestne funkcije regionalnih centrov,
- opišejo mestno aglomeracijo Budimpešta in ovrednotijo vlogo glavnega mesta.

3.6.4 Gospodarstvo

Dijaki:

- analizirajo pomen kmetijstva in imenujejo glavna kmetijska območja z značilnimi kulturami,
- primerjajo madžarsko kmetijstvo z nizozemskim,
- ovrednotijo ključne razmestitvene dejavnike za industrijo,
- naštejejo pomembnejša rudna bogastva in poznajo njihova nahajališča,
- opredelijo glavne industrijske panoge in analizirajo njihove probleme,
- razlagajo sodobne družbenogeografske procese, zlasti vzroke in posledice sodobnih gospodarskih in prebivalstvenih procesov,
- s pomočjo statističnih podatkov in tematskih zemljevidov prepoznavajo položaj specifične dejavnosti v gospodarstvu in ocenjujejo možnosti za njen nadaljnji razvoj,
- poznajo glavna industrijska središča oziroma območja,
- ovrednotijo prometni položaj,
- opišejo razvoj turizma,
- naštejejo vrste turizma in označijo glavne turistične kraje in območja,
- se seznanijo z okoljskimi problemi države, navedejo vzroke zanje in premislijo o možnostih njihovega reševanja.

Priporočene dejavnosti:

- dijaki na računalniku izdelajo turistični zemljevid Madžarske.

3.6.5 Pokrajinske enote Madžarske

Dijaki:

- poznajo kriterije regionalizacije Madžarske,
- imenujejo in na zemljevidu kažejo in opisujejo geografske enote,
- ugotavljajo vzroke za naravnogeografsko raznolikost pokrajin,
- razložijo družbenogeografsko problematiko pokrajin,
- primerjajo pokrajine po naravnogeografskih in družbenogeografskih elementih,
- ovrednotijo pomen in posledice povezovanja obmejnih regij Madžarske in Slovenije,
- izdelajo analizo pozitivnih in negativnih dejavnikov za razvoj gospodarskih dejavnosti glede na naravne in družbene dejavnike in vrednotijo različne dejavnosti z vidika trajnostnega razvoja,
- na osnovi družbenogeografske členitve pojasnijo razvojne probleme pokrajin in ugotavljajo preplet učinkovanja pokrajinskih dejavnikov nanje,
- *raziščejo izbrani problem izbrane pokrajine (s terenskim delom, z analizo različnih virtualnih virov in analizo statističnih podatkov...) in ga predstavijo na poljuben način (z raziskovalno ali seminarsko nalogo, s kritično analizo ipd.).*

Priporočene dejavnosti:

- dijaki naredijo preglednico o vrednotenju prednosti, pomanjkljivosti, priložnosti in nevarnosti posameznih naravnogeografskih enot,
- med sošolci ali učenci šole naredijo anketo s ciljem, da ugotovijo 10 madžarskih znamenitosti na naravnem in kulturnem področju; ugotovitve primerjajo s svojim izborom.

3.6.6 Madžarska v Evropi in v svetu

Dijaki:

- vrednotijo vlogo madžarskega državnega ozemlja v gospodarskih (zlasti prometnih), političnih in kulturnih tokovih Evrope ter ugotavljajo njene tržne prednosti,
- na karti iščejo in imenujejo narodnostno mešana območja ob Madžarski meji,
- vrednotijo položaj narodnostnih manjšin v državi,
- vrednotijo položaj Madžarov v svetu,
- navajajo in opisujejo konkretne primere sodelovanja in povezovanja Madžarske z drugimi državami ter politične, gospodarske in pokrajinske probleme.

Priporočene dejavnosti:

- s pomočjo atlasa dijaki ugotavljajo prometno lego Madžarske,
- iz statističnih podatkov napravijo analizo umeščenosti Madžarske v Evropski uniji na podlagi 10 gospodarskih in socialnih meril (kriterijev),
- izdelajo poročilo o položaju madžarske manjšine v Sloveniji,
- izdelajo svetovni kartogram števila madžarskih izseljencev.

3.7 TERENSKO DELO (NI VEZANO NA LETNIK ALI VSEBINO)

Cilji in priporočene dejavnosti

Dijaki:

- načrtujejo in izvedejo terensko delo, s katerim osvetlijo geografski problem;
- na terenu uporabljajo različne karte, zemljevide in druge pripomočke za delo;
- uporabljajo geološki zemljevid in druge vire geološke vsebine kot pripomoček pri terenskem delu oziroma raziskovanju kamnin;
- v pokrajini prepoznajo značilne preoblikovalne procese;
- raziskujejo površje (reliefne oblike, naklon, geomorfološki procesi ...);
- ugotavljajo vpliv kamninske zgradbe na površje;
- določajo kamninsko osnovo glede na prepoznavanje kamnine ali s geološkim zemljevidom in analizo vzorca, znajo vzeti vzorec kamnine in ga analizirati glede na trdoto, karbonatnost/nekarbonatnost, pojasniti barvo, sijaj, zrnavost, prisotnost fosilov, skrilavost ipd.);
- razložijo dejavnike pri nastajanju rečnega površja;
- izvedejo vajo v zvezi z onesnaženostjo zraka (vaja ugotavljanja trdnih delcev v zraku, ugotavljanje onesnaženosti z lišaji ipd.);
- merijo, zapisujejo in vrednotijo ter predstavijo vremensko dogajanje (temperaturo, padavine, zračni tlak, vlažnost, oblačnost, osončenost, smer in moč vetra, osnovne fenološke faze);
- s poskusi ugotavljajo lastnosti prsti (raziskujejo plasti (horizonte) v tleh, ugotavljajo globino, procese v prsti (spiranje ali kopičenje mineralov, procese redukcije), rišejo profil prsti, ločujejo sestavine prsti z vodo in sejanjem, merijo prostornino zraka in delež vode

- (vlažnost) v prsti, določajo vrednost pH, teksturo, barvo in prekoreninjenost), pripravijo zbirko prsti iz različnih okolij in izdelajo s tem povezano preglednico);
- z raziskovanjem in opazovanjem vrednotijo prst z vidika kmetijstva in njenega varstva (iščejo vzroke onesnaževanja in sklepajo o posledicah, vrednotijo poseganje človeka v naravo);
 - ovrednotijo značilne prsti v domači pokrajini s stališča kmetijstva;
 - pridobivajo večšine za izkop profila prsti in njegovo razlago;
 - analizirajo ključne lastnosti voda (odvzem vzorca, temperaturo, širino vodotoka, padec vodnega toka, risanje ploščine preseka vodnega toka in struge, hitrost, pretok, energijo in delo vode, moč vodnega slapa, barvo, motnost, vonj, pH vode) in ovrednotijo problem onesnaževanja;
 - anketirajo prebivalstvo glede na dano nalogo;
 - kartirajo funkcijo stavb v naselju;
 - z anketo raziskujejo probleme ljudi na podeželju;
 - izvedejo preprosto raziskavo in analizo prometa (štetje vozil, analiza parkirišč, delo na letališču ipd.), analizirajo podatke in naredijo povzetek;
 - napišejo poročilo o opravljenih vajah in ekskurzijah.

3.8 PREDLAGANE DODATNE IZBIRNE VSEBINE

To so vsebine, ki jih učitelj poljubno izbira in načeloma niso vezane na prej navedene operativne cilje. Te dodatne vsebine so neobvezne in namenjene predvsem za poglobljanje znanja tistih dijakov, ki jih navedene teme zanimajo.

3.8.1 Obča geografija

- osnove kartografije;
- Zemlja kot nebesno telo (osnove planetarne geografije; povezava s fiziko – cilj: dijaki znajo opisati lastnosti trajnih magnetov);
- geološki razvoj Zemlje;
- vreme in oblaki;
- vplivi človeka na rastlinstvo;
- biološke in družbene sestave prebivalstva;
- problemi kmetijstva v izbrani svetovni pokrajini.

3.8.2 Azija

- poplave v Bangladešu;
- bliskovit razvoj kitajskega gospodarstva na primeru posebnih gospodarskih con;
- prebivalstvena politika v Indiji in na Kitajskem.

3.8.3 Afrika

- odprava rasnega razlikovanja v Južni Afriki in njegove posledice;
- nekatere značilne afriške bolezni in problem aidsa;
- afriški turizem na primeru Kenije.

3.8.4 Latinska Amerika

- posledice Kolumbovega »odkritja« Amerike za domačine;
- velika družbena razslojenost ter buren družbeni in gospodarski razvoj;
- posebnosti in problemi velikih mest Latinske Amerike;
- delovanje orkanov in njihove posledice v Srednji Ameriki;
- višinski rastlinski in kmetijski pasovi v Andih;
- razvoj in pomen maquilador ob meji med Mehiko in ZDA;
- pridelava kokaina v nekaterih andskih državah.

3.8.5 Severna Amerika

- spreminjanje položaja ameriških staroselcev in drugih etničnih manjšin;
- ameriško kmetijstvo je doživelo tri agrarne revolucije;
- razvoj in pomen Silicijeve doline v Kaliforniji.

3.8.6 Avstralija

- spreminjanje položaja avstralskih staroselcev;
- problemi življenja v avstralski divjini (*outbacku*).

3.8.7 Polarna območja

- spreminjanje življenja Inuitov;
- gospodarski in znanstveni pomen polarnih območij.

3.8.8 Evropa

- delovanje ustanov Evropske unije;
- reševanje narodnostnih vprašanj v Evropi;
- pomen obal za zgodovinski, politični in gospodarski razvoj Evrope;
- pomen podnebja v Evropi za življenje in gospodarstvo;
- značilni tipi prsti in njihov pomen za kmetijstvo;
- naravno in kulturno rastlinstvo kot pokrajinski element;
- evropske reke kot prometne poti in viri energije;
- geografski pomen jezer;
- varstvo voda;
- onesnaževanje Sredozemskega morja;
- kmetijska politika EU;
- turizem v Evropi.

SEVERNA EVROPA:

- posledice črpanja nafte za razvoj Norveške;
- razvoj rudarskega mesta Kiruna na severu Švedske;
- dansko kmetijstvo kot model sodobnega prilagodljivega kmetijstva.

ZAHODNA EVROPA:

- značilnosti urbanizacije Velike Britanije;
- industrijski razvoj Velike Britanije;
- gospodarska preobrazba nekdanje Irske v *keltskega tigra*;
- značilnosti urbaniziranega območja Ranstad Holland na Nizozemskem;
- Nizozemska in morje.

JUŽNA EVROPA:

- politična razdeljenost otoka Ciper.

SREDNJA EVROPA:

- pomen nove železniške alpske transverzale in bazni predori Lötschberg, Gotthard, Brenner;
- preobrazba gornješlezijskega industrijskega bazena na Poljskem;
- razvoj Češke in Slovaške po razdružitvi.

JUGOVZHODNA EVROPA:

- razvoj turizma na Hrvaškem;
- selitveni tokovi iz Albanije;
- prestrukturiranje gospodarstva v Romuniji in Bolgariji.

VZHODNA EVROPA:

- podnebje in rastlinski pasovi v Vzhodni Evropi in Rusiji;
- značilnosti poselitve v Rusiji;
- razpad Sovjetske zveze, dramatična družbena reforma in počasna stabilizacija razmer v Rusiji;
- pomen nafte in zemeljskega plina za rusko gospodarstvo;
- demografski problemi Rusije;
- Vzhodna Evropa kot povezovalni del Evrope,

3.8.9 Slovenija

- kamnine in njihov nastanek, geološki razvoj, kamnine v Sloveniji;
- naravovarstveni in gospodarski pomen mokrišč, rek, jezer in morja;
- problematika podzemnih voda;
- oblikovanje zemljiške (poljske) strukture;
- promet v Sloveniji – nosilec razvoja ali okoljski hazard;
- geografske členitve Slovenije.

3.8.10 Izbirno ne glede na letnik

- življenje z vulkanom;
- rečno, ledeniško, puščavsko, obalno in kraško površje.

4 PRIČAKOVANI DOSEŽKI

4.1 SPLOŠNO ZNANJE

4.1.1 Spoznavno področje

Dijak logično in geografsko razmišlja, je sposoben in vešč opazovanja, zbiranja in izbiranja podatkov, primerjanja, logičnega sklepanja in posploševanja. Sposoben se je izražati v osnovnih geografskih tehnikah z ustrežno geografsko terminologijo. Ima kakovostna geografska in splošna znanja.

4.1.2 Sporazumevanje v maternem jeziku

Dijak:

- bere in piše različne geografske in negeografske vsebine glede na namen (npr. branje za učenje ali sprostitev ipd.);
- loči pomembno od nepomembnega;
- pisno argumentira in upošteva tudi stališča drugih;
- izraža znanje v pisni, grafični in drugih oblikah na različne načine.

4.1.3 Sporazumevanje v tujih jezikih

Dijak:

- posluša in razume tuji govor v različnih okoliščinah (na ekskurzijah, potovanjih ipd.) na ustrezni ravni;
- bere in razume poljudne in preprostejše strokovne vsebine ter uporablja ustrezne pripomočke (slovar);
- se zaveda pomena znanja tujih jezikov in mednarodnega (jezikovnega) sporazumevanja.

4.1.4 Matematična pismenost

Dijak:

- argumentira geografska dejstva in procese s številkami in nima strahu pred njimi;
- matematično razmišlja o svetu, kar mu pomaga reševati specifične geografske in splošne probleme;
- uporablja osnovne matematične in statistične operacije oziroma metode pri teoretičnem delu in v vsakdanjem življenju (npr. pri načrtovanju potovanj in njihove gospodarnosti).

4.1.5 Zmožnost dojemanja in uporabe znanosti in tehnologije

Dijak:

- uporablja tehnološke pripomočke in orodja ter znanstvene podatke (računalnik, medmrežje, pisne in druge vire, tehnične pripomočke za osnovna raziskovanja ipd.) za doseganje namena dela;
- pozna temeljne značilnosti znanstvenega raziskovanja;
- išče ugotovitve ali sklepe in jih utemeljuje;
- je radoveden ter ima tudi kritičen odnos do znanosti in tehnologije, oziroma vsaj do področij, ki ga zanimajo;
- ima pozitiven vendar tudi kritičen odnos do informacij in zavest o nujnosti logičnega sklepanja;
- sprejema znanost in znanstveno-tehnološki razvoj kot vodilo napredka.

4.1.6 Digitalne zmožnosti

Dijak:

- samostojno išče, zbira in obdeluje ustrezne elektronske informacije, podatke in pojme (organiziranje, razlikovanje pomembnih od nepomembnih, objektivnih od neobjektivnih, resničnih od navideznih) in jih zna sistematično uporabljati;

- glede na namen in potrebo uporablja storitve informacijsko-komunikacijske tehnologije za podkrepitev kritičnega mišljenja, ustvarjalnosti in odkrivanje novega v različnih zvezah tako doma oziroma v prostem času kot v šoli, kar je priprava na prihodnji študij in poklic;
- je naklonjen uporabi IKT pri različnem delu;
- varno in odgovorno uporablja medmrežje.

4.1.7 Učenje učenja

Dijak:

- je samostojen in discipliniran pri učenju (učenje načrtuje glede na svoje obveznosti);
- se je sposoben osredotočiti na učenje;
- je (samo)kritičen do snovi in načina učenja;
- je motiviran in zaupa v lastno sposobnost uspešnega učenja;
- uporablja predhodne geografske in splošne izkušnje ter išče priložnosti za učenje v raznovrstnih življenjskih okoliščinah;
- se zaveda kakovosti znanj, ki jih daje medpredmetno zasnovana geografska stroka;
- razume načelo vseživljenjskega pridobivanja in uporabe novih znanj.

4.1.8 Osebnostno-socialne zmožnosti

Dijak:

- se ustrezno sporazumeva v različnih socialnih razmerah v šoli in zunaj nje (npr. pri terenskem delu);
- dela in se prilagaja skupini, v kateri prevzema različne vloge;
- spoštuje in zaupa drugemu ter se vživlja v njegovo osebnost;
- razočaranje ali nesporazum ustrezno pokaže;
- ima občutek za kulturne razlike in odpornost do predsodkov, ki jih je tudi voljan premagati;
- se zna pogajati in sklepati kompromise.

4.1.9 Državlanske zmožnosti

Dijak:

- razume narodno kulturno identiteto, vplive evropske in svetovne identitete ter različne poglede na identiteto drugih;
- se zaveda smisla pripadnosti lokalni skupnosti, državi, EU, Evropi ali svetu;
- z izbiro in obravnavo Slovenije in Madžarske v 4. letniku je do neke mere razvil načelo dejavnega državljanstva in domovinske vzgoje;
- pozna prednosti, ki jih omogoča EU;
- spoštuje vrednote in zasebnost drugih, se ustrezno odziva na odklonilne družbene pojave ter razume pomen spoštovanja razlik med vrednotami različnih narodov in etničnih skupin;
- glede na možnosti vrednoti in se vključuje v odločanje o razvoju domače pokrajine in tudi širše;
- glede na okoliščine pokaže solidarnost (npr. z empatijo) in skupno rešuje probleme;
- komunicira z javnimi ustanovami in organi (npr. pri pridobivanju virov, urejanju dokumentacije);
- sprejema idejo človekovih pravic in enakosti;
- kritično sprejema informacije množičnih medijev.

4.1.10 Podjetnost

Dijak:

- se podjetniško obnaša (načrtovanje, organiziranje, analiziranje, komuniciranje, dajanje napotkov, izpeljava nalog, vrednotenje ipd.) do človeških, materialnih, družbenih, kulturnih in časovnih virov;
- ima osnovni vpogled v načrtovanje razvoja v pokrajini;
- je inovativen, daje pobude, dejavno deluje in se pozitivno odziva na prostorske spremembe;
- prevzema odgovornost, ocenjuje in po potrebi sprejema tveganje;
- se zaveda nepredvidljivosti dolgoročne zaposlitve ter potrebe po iskanju in sprejemanju raznovrstnih priložnosti.

4.1.11 Kulturna zavest

Dijak:

- se umetnostno izraža na različne načine glede na svoje sposobnosti;
- upošteva in uživa v različnih kulturnih in naravnih pojavih in znamenitostih;
- ima občutek za identiteto in spoštovanje različnosti.

4.2 POSEBNE GEOGRAFSKE ZMOŽNOSTI, KI OBSEGAJO RAZISKOVANJE IN RAZUMEVANJE GEOGRAFSKIH PROCESOV IN ODNOSOV TER NJIHOVE PROSTORSKE RAZSEŽNOSTI

4.2.1 Splošno (terminologija in veščine)

Dijak:

- imenuje geografske veje in pojasni njihovo delovno področje;
- pozna in razume geografsko terminologijo – pojme, dejavnike in procese ter zveze med njimi in ima o njih prostorsko predstavo;
- zna geografsko razmišljati o pokrajinah in ljudeh (opisati izbrano pokrajino glede na državno, meddržavno in svetovno raven ter sklepati na način življenja ljudi v njej);
- postavlja geografska vprašanja ali najde njihove geografske vidike;
- uporablja geografski slovar;
- izbere in uporabi pravilno tehniko dela in pripomočke;
- uporablja globus, atlase, zemljevide in načrte različnih meril;
- izbere in uporablja drugotne vire, npr. fotografije, zračne in satelitske posnetke, podatke z medmrežja ipd.;
- večje uporablja različne grafične tehnike (grafikone, kartograme in druge tehnike) ter izbrane geografske programe;
- seznanen se z uporabo geografskega informacijskega sistema (GIS) za reševanje konkretnih geografskih nalog;
- razume delovanje GPS in zna uporabljati eno od tovrstnih naprav.

4.2.2 Zemljevidi in orientacija ter njuna uporaba

Dijak:

- bere različne tematske in splošne tiskane in digitalne karte vključno z merili 1 : 5.000 in 1 : 25.000;
- nariše in izdela različne vrste preprostejših zemljevidov z uporabo dogovorjenih topografskih znakov;
- se orientira na različnih zemljevidih (po stopinjski mreži ter v smislu lociranja in najdenja različnih pokrajin, mest, rek ipd.);
- se orientira v naravi in uporabi več ustreznih pripomočkov (zemljevid, kompas, GPS in veščine orientiranja z drugimi naravnimi znaki);
- načrtuje pohode, ture, izlete ipd. z zemljevidi in kartami.

4.2.3 Znanje oziroma vedenje o prostoru in pokrajinah

Dijak:

- ima vedenje o prostoru na različnih ravneh v smislu poznavanja, razumevanja ter vrednotenja pojavov in procesov z zmožnostjo njihove prostorsko-kronološke umestitve;
- pozna in razume specifičnosti razvoja na določenem območju (prostorska in časovna dimenzija razvoja pokrajnotvornih dejavnikov in procesov na nekem območju);
- pozna, razume in vrednoti raznolikosti naravnih, socialnoekonomskih in kulturnih sistemov;
- kritično vrednoti prostorsko razmestitev pojavov in njihovih protislovij;
- razume najpomembnejše naravnogeografske in družbenogeografske pojave in procese – tako posamezne prvine kot njihove medsebojne vzročno-posledične zveze ter njihov vpliv na razvitost posameznih pokrajin;
- razume pomen sodobnega geografskega koncepta pri preučevanju prostora na različnih ravneh, tj. od geotopa in mikroregije do makroregije, države, celine in sveta;
- pozna različna merila za regionalizacijo pokrajin in se hkrati zaveda individualnosti sleherne pokrajine na svetu;
- locira pokrajine in kraje v povezavi z njihovim okoljem in jih zna povezovati z nižjimi ali višjimi kategorijami;

- pri vsaki regiji zna opisati temeljne geografske značilnosti (podnebje, kamnine, prst, vodovje, površje, kmetijstvo, industrijo, promet, prebivalstvo, okoljske probleme in druge geografske prvine) ter poudariti posebnosti;
- pojasni, zakaj in kako se v pokrajini dogajajo spremembe in kako vplivajo na njen razvoj.

4.2.4 Okoljski problemi

Dijak:

- razume probleme varstva geografskega okolja ter se zaveda pomena človeka kot preoblikovalca geografskega okolja in prizadevanj za vzdrževanje ravnovesja med človekovimi hotenji in naravo;
- vrednoti protislovja v okolju sodobnega sveta kot posledice razvoja prebivalstva in gospodarstva, ki ne upošteva prostorske omejitve materialnih dejavnosti človeka;
- ocenjuje relativne prednosti različnega razvoja glede na okoljske probleme in jih vrednoti glede na pričakovane posledice;
- razume sonaravni razvoj in odgovornost do ohranjanja biotskih in abiotskih dejavnikov okolja za prihodnje generacije ter tako tudi ravna;
- ustvarjalno sprejema in razume dnevne informacije, ki imajo prostorsko razsežnost in vplivajo na njegovo odgovorno ravnanje in odločanje;
- prepoznava nujnost sonaravnega razvoja in odgovornost do ohranjanja biotskih in abiotskih dejavnikov okolja za prihodnje generacije, tj. nujnost vzdrževanja ravnotežja med človekovim hotenjem in naravo;
- razume kompleksnost prostorskih problemov in pozna nekatere možnosti lastne dejavne udeležbe.

4.2.5 Geografska medpredmetnost in kroskurikularnost

Dijak:

- povezuje različna znanj in veščine kot način celovitega obravnavanja sodobnih problemov za kakovostnejše razumevanje dogajanja okrog sebe;
- geografsko znanje povezuje z drugimi znanji za celovito razumevanje sodobnega sveta;
- razume geografske vzroke za kulturno, civilizacijsko in politično pestrost sveta;
- pozna duh strpnosti in spoštovanja ljudi in ljudstev, ki so drugačni glede na jezik, vero, etnično sestavo, navade idr.

4.2.6 Samostojno geografsko raziskovanje

Dijak:

- samostojno in ob pomoči mentorja opravlja osnovne geografske raziskave na različnih prostorskih ravneh, s čimer povezuje teorijo in prakso;
- kritično geografsko razmišlja:
 - zaznava ključne geografske probleme, pri katerih si zamisli svojo pot njihovega preiskovanja (pristop k problemu in strategija njegovega reševanja),
 - išče vzročno-posledično sovplivanje naravnih in družbenih procesov v pokrajini;
- uporablja temeljne splošne in posebne raziskovalne metode:
 - veščine dejavnega terenskega raziskovalnega dela,
 - prepoznavanje raziskovalnih vprašanj,
 - zbiranje in razvrščanje podatkov,
 - kritično vrednotenje virov,
 - obdelava in prikazovanje podatkov,
 - posploševanje, interpretacija in izbiranje ustreznih argumentov za podporo ugotovitev in
 - uporaba spoznanj.

4.2.7 Učenje učenja in izražanje geografskega znanja

Dijak:

- uporablja učbenike ter drugo strokovno literaturo in vire;
- uporablja pravilne tehnike dela in potrebne pripomočke ter geografski informacijski sistem;

- neposredno in posredno opazuje naravne in družbene dejavnike, pojave in procese v pokrajini;
- išče in izbira relevantne podatke in informacije med številnimi možnostmi, ki jih ponujajo pisni viri in sodobna tehnologija;
- uporablja geografske vire in literaturo (globus, atlase, karte, statistično gradivo ter grafične prikaze, slikovno gradivo, potopise, članke, knjižno gradivo ipd.) v knjižni in elektronski obliki ter jih je sposoben organizirati in uporabljati;
- uporablja ustrezne pripomočke (zapisek, shemo, tabelo, graf, zemljevid, skico ipd.) za zapisovanje in prikazovanje podatkov, izdelavo, predstavitev in razumevanje kompleksnih informacij, pisnih ali govorjenih vsebin;
- razvršča in ureja podatke v skupine po izbranih kriterijih;
- obvlada osnovne statistične metode (srednjo vrednost, vsoto, indekse rasti ali zmanjševanja ...);
- sam ali v skupini preuči problem, pri čemer upošteva načela individualiziranega ali skupinskega dela, motivacije, ustvarjalnosti, radovednosti, odgovornosti;
- si prizadeva za skupne cilje (pri skupinskem delu, na ekskurzijah in pri terenskem delu);
- se dejavno udeleži ekskurzije in o njej napiše ustrezno poročilo;
- sam vrednoti svoje delo in predlaga spremembe pri pristopu in prihodnjem delu;
- verbalno, kvantitativno in grafično izraža geografsko znanje z uporabo sodobne učne tehnologije (besedila, slik, skic, kart, tabel, diagramov, grafikonov);
- komunicira na različne načine, vključno z uporabo informacijske tehnologije;
- specifično pristopa k učinkovitemu učenju geografije in ga povezuje z učinkovitimi kognitivnimi (miselnimi) podporami in orodji (grafičnimi organizatorji, miselnimi vzorci, shemami, analogijami ipd.);
- z usvojenimi geografskimi znanji se bolje znajde v različnih položajih;
- z raziskovanjem in lastnimi iniciativami ima samozaupanje do lastnih sposobnosti.

5 MEDPREDMETNE POVEZAVE

Predmet geografija se povezuje z drugimi strokami oziroma predmeti na ravni vsebin, ciljev in dejavnosti. V tem poglavju so za medpredmetno povezovanje predlagane vsebine in cilji, oblike dejavnosti pa so prepuščene izboru učiteljev.

Vsebine so oblikovane v posamezne zaokrožene sklope, ki so jim pripisani cilji, ki jih lahko geografija samostojno uresničuje kot stroka, niso pa razširjeni na obseg, da bi zajemali tudi področja drugih strok, ki se omenjajo kot mogoča povezava. V primeru medpredmetnega povezovanja v praksi je treba cilje uskladiti in dopolniti še z učitelji drugih predmetov oziroma strok, s čimer se doseže dodatna strokovna utemeljenost in poglobitev znanj. Učitelj poskuša medpredmetno obravnavati čim več predlaganih vsebin oziroma vključiti čim več predlaganih ciljev. Če se ne odloči za medpredmetno povezovanje, cilje smiselno vključi v poglavje *IV Cilji in vsebine*.

5.1 PREDLAGANE VSEBINE IN CILJI ZA MEDPREDMETNO POVEZOVANJE

5.1.1 Geopolitični položaj Slovenije skozi zgodovino, oblikovanje etničnega ozemlja (geografija, zgodovina)

Dijaki:

- ovrednotijo pomen naravnogeografskega in družbenogeografskega položaja Slovenije v Evropi;
- razložijo severno etnično mejo in njeno pomikanje proti jugu;
- opredelijo položaj Slovencev na Madžarskem;
- opišejo nastanek samostojne slovenske države.

Medpredmetne povezave: zgodovina – razvoj slovenskega naroda v 20. stoletju.

5.1.2 Geografska odkritja od 15. do 18. stoletja (geografija, zgodovina)

Dijaki:

- ob zemljevidu prikažejo vedenje Evropejcev o Evropi in drugih celinah v srednjem veku;
- pojasnijo vzroke in pogoje za »geografska« odkritja;
- razložijo evropsko osvajanje novega sveta;
- pojasnijo pomen in posledice odkritij čezmorskih dežel za novoodkrite dežele in dežele, ki so svet odkrivale.

Medpredmetne povezave: zgodovina – stičišča kultur (Amerika), etnične, družbene in gospodarske spremembe (ali so Evropejci odkrili preostali svet, pomembna geografska odkritja in oblikovanje kolonialnih imperijev).

5.1.3 Kolonialna podoba sveta v 19. in 20. stoletju (geografija, zgodovina)

Dijaki:

- naštejejo glavne kolonialne države v 19. in 20. stoletju;
- locirajo območja kolonij nekaterih držav;
- pojasnijo vzroke za spreminjanje kolonialnih imperijev;
- razložijo odnos matičnih držav do kolonij in vzroke za osamosvajanje kolonij;
- analizirajo zemljevid in prikažejo razpad kolonialnih imperijev;
- pojasnijo cilje novega povezovanja držav tretjega sveta;
- razložijo oblike vplivanja razvitega severa na manj razviti jug.

Medpredmetne povezave: zgodovina – nemirne vode: od nacionalnih gibanj do prve svetovne vojne (tekmovanje med državami in odkrivanje »neodkrita sveta, temelji imperializma in kolonialna politika, delitev sveta in posledice kolonializma).

5.1.4 Poselitev Amerike (geografija, zgodovina)

Dijaki:

- ovrednotijo pomen odkritja Amerike s stališča prvotnega prebivalstva in Evropejcev;
- razložijo poseljevanje celine in posledice;
- razumejo vzroke za nastanek posebne ameriške družbe;
- poznajo glavne države, iz katerih prihajajo priseljenci, in pogloblitve vzroke za izseljevanje (npr. označijo naravne možnosti za kmetijstvo na Irskem in jih znajo povezati z izseljevanjem Ircev).

Medpredmetne povezave: sociologija – identiteta in kultura, zgodovina – pomembna geografska odkritja in oblikovanje kolonialnih imperijev).

5.1.5 Evropski prostori in kulture (geografija, zgodovina, sociologija)

Dijaki:

- na karti politične razdelitve Evrope pokažejo vse evropske države in njihova glavna mesta;
- opišejo glavne značilnosti gospodarskega razvoja Zahodne Evrope, naštejejo dejavnike, ki so ga pospeševali, ter primerjajo stopnjo doseženega razvoja z razvojem v drugih delih Evrope in sveta;
- pojasnijo faze v razvoju družbe;
- razumejo pojme industrijska revolucija, kolonializem, informacijska družba;
- razložijo cilje povezovanja evropskih držav v različne skupnosti na državni in regionalni ravni (npr. Evropska unija, povezava Alpe-Jadran...);
- poznajo novejši družbeni razvoj Vzhodne Evrope;
- opišejo geografske posledice združitve Nemčije.

Medpredmetne povezave: sociologija – izzivi sodobnega sveta, odločanje v skupnosti, zgodovina – začetki industrializacije v Angliji, nacionalne države in njihova vloga v evropskem prostoru, blišč in beda industrijskega razvoja (izbirna vsebina), EGS in začetki evropske integracije, EU in njena širitev.

5.1.6 Sestave prebivalstva (geografija, sociologija)

Dijaki:

- s tematsko karto razložijo vzroke in posledice različne razporeditve prebivalstva po svetu in Sloveniji;
- predvidijo nadaljnji razvoj prebivalstva in posledice;
- opišejo značilnosti različnih sestav prebivalstva;
- pojasnijo vzroke za selitve prebivalstva;
- navedejo vrste migracij glede na čas, trajanje, smer, vzrok in posledice;

- ob primerih pojasnijo spremembe nacionalne sestave po svetu tako zaradi selitev kot zaradi različne rasti prebivalstva;
- poznajo glavna verstva v Aziji ter pojasnijo njihov geografski in družbenozgodovinski pomen;
- ovrednotijo položaj etničnih manjšin v Severni Ameriki.

Medpredmetne povezave: sociologija – izzivi sodobnega sveta, zgodovina – migracije (tradicionalno življenje priseljencev, mešanje kultur (izbirni temi)).

5.1.7 Razvoj Zemlje, geološke dobe in kamnine (geografija, biologija, kemija, fizika)

Dijaki:

- naštejejo geološke dobe in jih povežejo s pomembnejšimi gorotvornimi fazami;
- poznajo prelomnice v razvoju življenja v geološki zgodovini;
- naštejejo vrste kamnin glede na nastanek ter opišejo značilnosti magmatskih, metamorfnih in sedimentnih kamnin;
- uvrstijo posamezne vzorce kamnin v ustrezno skupino glede na nastanek;
- razložijo vzroke in posledice potresne dejavnosti in pokažejo na karti sveta glavna potresna območja.

Medpredmetne povezave: biologija – evolucija, kemija – kemijske spojine, zgradba kristalov.

5.1.8 Prst (geografija, biologija, kemija)

Dijaki:

- razložijo nastanek prsti;
- na podlagi slikovnega gradiva opišejo značilne prsti v zmerno toplem pasu (v Sloveniji in domači pokrajini) ter ovrednotijo njihovo rodovitnost.

Oblika: ekskurzija in/ali terensko delo.

Medpredmetne povezave: kemija – na splošno področja razlikovanja kislin, baz, oksidacije, redukcije; biologija – na splošno živi svet v prsti.

5.1.9 Rastlinstvo in živalstvo (geografija, biologija)

Dijaki:

- opišejo najznačilnejše vrste rastlinstva po podnebnih pasovih in razložijo, kako se prilagajajo dejavnikom okolja (temperaturi, vodi, prsti, reliefu, človeku): tropski deževni gozd, savana, puščavsko rastlinstvo, sredozemsko rastlinstvo, listnati gozd, mešani gozd, visokotravna stepa, nizkotravna stepa, iglasti gozd (tajga), tundrsko rastlinstvo, gorsko rastlinstvo, vlagoljubne in sušoljubne rastline;
- na podlagi ustreznega slikovnega gradiva opišejo in določijo na karti značilne tipe naravnega rastlinstva in živalstva na posameznih celinah.

Medpredmetne povezave: biologija – zgradba in delovanje rastlin.

5.1.10 Vodovje (geografija, kemija, fizika)

Cilji (geografija)

Dijaki:

- opišejo fizikalne in kemijske lastnosti morske vode ter razložijo vzroke za razlike med posameznimi morji;
- imenujejo vzroke za valovanje in plimovanje;
- z metodami terenskega dela ovrednotijo kakovost tekočih voda v domači pokrajini.

Medpredmetne povezave: kemija – raztapljanje snovi, biologija – življenje v vodi.

5.1.11 Vreme in podnebje (geografija, fizika)

Cilji (geografija)

Dijaki:

- razumejo značilnosti zračnega tlaka;

- razložijo vzroke za različno segrevanje in ohlajanje Zemlje in ozračja nad njo;
- razlikujejo pojme, ki označujejo različno vlažnost zraka, in razložijo vzroke za nastanek treh vrst padavin (glede na nastanek);
- razložijo vzroke za nastanek vetrov in naštejejo vrste vetrov.

Medpredmetne povezave: fizika – cilj: dijaki znajo definirati tlak in opisati, kako ga merimo, in izbirni cilj: dijaki znajo definirati absolutno in relativno vlažnost zraka ter temperaturo rosišča.

5.1.12 Okoljski problemi (geografija, biologija, kemija, sociologija)

Medpredmetno se lahko obravnavajo tudi izbrani okoljski problemi na različnih ravneh. Predlagane medpredmetne povezave: biologija – človek in naravni viri, biotska pestrost in evolucija; zgodovina – znanost in tehnologija v 20. stoletju (napredek tehnike in znanosti, poglobljene razlike med razvitim in nerazvitim svetom, družbene spremembe, okoljski problemi).

5.2 OBVEZNA EKSKURZIJA

Lahko je organizirana kot strokovna – samo geografska ali pa kot medpredmetna ekskurzija. Če je medpredmetna oblika, naj šola glede na možnosti organizira dve ali več ekskurzij. Medpredmetno povezovanje naj bo predvsem večpredmetno (skupni problem, ki ga vsak predmet osvetli s svojega vidika) in medpredmetno (predmete povezuje skupni cilj) združevanje znanj. Tako je mogoče organizirati naravoslovne dneve, dneve dejavnosti in različne skupne dejavnosti dijakov (npr. ekološko delavnico, osvetlitev aktualnih lokalnih problemov ipd.).

Primeri za možnosti medpredmetnega sodelovanja so npr. vsebine Ljubljansko barje (geografija – zgodovina), regije Slovenije v povezavi z rojstnimi kraji slovenskih pesnikov in pisateljev (geografija – slovenščina), štetje prometa in obdelava podatkov (geografija – matematika), obdelava statističnih podatkov (geografija – matematika), izvedba športnega

dneva, pohod na Golovec in obisk observatorija, pohod v Tamar, ledeniški relief in podnebne značilnosti (geografija – športna vzgoja) oziroma regionalne posebnosti po Sloveniji.

5.3 KROSKURIKULARNE VSEBINE

Kroskurikularne vsebine se vključujejo v pouk geografije s splošno zapisanimi in podrobnimi cilji. Posebej so poudarjene možnosti za:

- okoljsko vzgojo (geografija, biologija, kemija):
 - razvijanje zavesti o reševanju lokalnih, regionalnih in svetovnih problemov po načelih trajnostnega razvoja in načelih Svetovne deklaracije o človekovih pravicah,
 - privzemanje skrbi za uravnoteženo rabo prostora ter za ohranjanje kakovosti naravnega in družbenega okolja za prihodnje generacije (trajnostni razvoj) ipd.;
- domovinsko vzgojo (geografija, zgodovina, slovenščina), pri kateri poskušamo udejanjiti splošne cilje, npr.:
 - razvijanje pozitivnih čustev do domovine, občutka pripadnosti svojemu narodu in državi ter ljubezni do njene naravne in kulturne dediščine,
 - vzgajanje v zanimanju za družbene potrebe, reševanje skupnih prostorskih (trajnostnih) problemov na nacionalni, regionalni in svetovni ravni;
- prometno vzgojo:
 - razvijanje zavesti o nevarnostih v različnih vrstah prometa in posledicah nesreč;
- estetsko vzgojo:
 - izdelovanje plakatov, prosojnična predstavitev projektnih nalog (geografija, likovna vzgoja);
- vzgojo za zdravje:
 - ekološko kmetijstvo, kemizacija kmetijstva (geografija, kemija, biologija),
 - gibanje v naravi (geografija, športna vzgoja);
- knjižnično vzgojo (delo z literaturo, izdelava poročil ipd.) in
- druge kroskurikularne vsebine.

6 DIDAKTIČNA PRIPOROČILA

Namen pouka geografije v gimnaziji je opredeljen s splošnimi cilji izobraževanja in vzgoje ter učnimi cilji predmeta, zapisanimi v učnem načrtu. Prvi opredeljuje geografijo kot obvezen gimnazijski predmet s temeljno izobraževalno vrednostjo, drugi pa kot kompleksno in problemsko učno področje, ki dijake usmerja v razumevanje sveta, dojemanje dinamičnega součinkovanja elementov, ki ga sestavljajo, ter prepoznavanje njegovega nenehnega razvoja in preoblikovanja.

Učni načrt izhaja iz strokovno-znanstvene delitve geografije na fizično in družbeno ter občo in regionalno geografijo, vendar formalna delitev poglavij (vsebin) ne pomeni ločene obravnave snovi, ampak iskanje povezav z drugimi področji tako znotraj geografije kot tudi z drugimi predmeti oziroma znanostmi. Marsikje se cilji prepletajo, kar je posledica težnje h kompleksni obravnavi sovplivanja različnih pokrajnotvornih dejavnikov. Zato so ponekod cilji ohlapno zapisani, ker sledijo predvsem didaktičnim načelom, zaradi česar jih je treba smiselno in logično razumeti v kontekstu obravnavane vsebine.

Splošni cilji in kompetence niso opredeljeni po letnikih šolanja in se nenehno uresničujejo. Prav tako niso na letnik vezane vsebine in podrobni cilji – so pa zapisani po logičnem zaporedju, ki sledi strokovnim in didaktičnim načelom. Na (zadnji) letnik šolanja je vezana le obravnava regionalne geografije Slovenije in Madžarske. Pričakovani dosežki predvidevajo znanja, veščine, spretnosti in odnose dijakov po koncu šolanja.

Splošni in podrobni učni cilji obsegajo cilje s spoznavnega področja, cilje, ki so povezani z razumevanjem prostora, cilje, povezane z znanjem in razumevanjem geografskih struktur, procesov in odnosov, cilje, ki so povezani z uporabo znanja in veščin, ter vzgojne cilje. Cilji se navezujejo tudi na druge predmete (medpredmetnost) in širše čezpredmetno (kroskurikularno) področje.

Deklarativno geografsko znanje je vezano na osnovno predstavo o geografskih dejavnikih in pojavih ter je temelj za širše in poglobljeno razvijanje procesnih znanj, pri katerem je poudarek na uporabi geografskega znanja za lažje dojemanje današnjega sveta in zavzemanje dejavne vloge človeka v njem. Cilj geografskega pouka je razvijanje posebnih in splošnih

znanj, s čimer dijaki pridobivajo temeljne zmožnosti (kompetence), ki se pričakujejo v sodobni družbi.

Pri pouku geografije naj se zato uporabljajo različne metode neposrednega opazovanja, obdelave različnega slikovnega, grafičnega in pisnega gradiva, s čimer dijaki razvijajo kritično mišljenje in ustrezen odnos do informacij. Današnja tehnologija omogoča izbiro različnih načinov iskanja virov, zato jih je treba vključiti v vse faze poučevanja. Znanje naj se gradi na osebnih izkušnjah dijakov in sistematični nadgradnji znanj od krajevne do svetovne ravni.

Informacije o geografskem okolju naj dijaki pridobivajo z vsemi čutili, pri čemer učitelji upoštevajo različne zaznavne sposobnosti dijakov in ustrezno diferencirajo proces poučevanja. Posebno pozornost je treba posvetiti dijakom s posebnimi potrebami in nadarjenim dijakom.

Izbor učnih metod, ki pomagajo odkrivati dejavne poti do znanja, mora dijake motivirati in temeljiti na preišljenem metodičnem postopku ter ustrezni izbiri učnih pripomočkov. Pri geografiji naj da učitelj dijakom možnost, da sodelujejo v različnih projektih, raziskovalnih nalogah, poskusijo samostojno učenje ipd., ki omogočajo razvijanje individualnih sposobnosti in odkrivanje t. i. močnih področij.

Dijaki usvajajo znanja s področja trajnostnega razvoja Zemlje, energetskih, okoljskih, migracijskih in drugih problemov na podlagi študij primerov, problemske diskusije, učnih simulacij in igre vlog. Učno eksperimentiranje ima veliko didaktično vrednost, saj dijakom omogoča, da razvijajo spretnost uporabe raziskovalnih pripomočkov ter veščine načrtnega opazovanja, sklepanja in posploševanja. Dijakom naj se da ne samo možnost samostojnega dela, ampak tudi predstavitev njihovih rezultatov in ugotovitev. S tem krepimo njihovo samozavest in prepričanje o lastnih sposobnostih.

Poseben pomen za pouk geografije ima uporaba sodobne informacijsko-komunikacijske tehnologije. Priporočamo uporabo računalnika z LCD-projektorjem in didaktično primernimi računalniškimi programi za prikaz in delo s statističnim, kartografskim, video- in avdiogradivom itn. Veliko je tudi možnosti za uporabo medmrežja, digitalnih fotoaparátov in drugih tehničnih pripomočkov.

V posameznem šolskem letu je obvezna izvedba najmanj ene celodnevne ekskurzije, v katero naj bo vključeno terensko delo z uporabo različnih učnih metod neposrednega opazovanja. Glede na možnosti naj učitelj izvede še več krajših terenskih vaj.

Šolske ekskurzije so dober način medpredmetnih povezav in interdisciplinarnega učnega pristopa, izbire učnih metod in oblik dela ter spodbujanja povezovanja različnih dijakovih znanj, sposobnosti in veščin. Predvidene so ekskurzije in terensko delo v domačem okolju, po Sloveniji, glede na možnosti pa tudi v zamejstvu in tujini.

S terenskim delom in ekskurzijami omogočamo uresničevanje številnih ciljev, ki jih v učilnici ni mogoče doseči. Dijaki teoretično znanje primerjajo z neposredno prostorsko izkušnjo, iščejo nove informacije oziroma dopolnjujejo že naučeno. Poleg pridobivanja novih znanj terenske oblike dela omogočajo tudi razvijanje socialnih in vzgojnih ciljev in zmožnosti (delo in sodelovanje v skupini).

Dijaki opravijo terensko ali laboratorijsko delo do zadnjega letnika. Če ne opravljajo mature, opravijo sorazmerno manj terenskih vaj. Ker v praksi ni mogoče opraviti vseh predlaganih terenskih in laboratorijskih vaj, se učitelj na podlagi strokovne avtonomije, lokacije šole in dejanskih možnosti odloči za ustrezen izbor vaj.

V učnem načrtu so podani predlogi za medpredmetno povezovanje geografije z drugimi šolskimi predmeti, in učitelj naj jih uporablja kot izhodišče za prilagoditve individualnim ali skupinskim potrebam učencev, kar zahteva njegovo načrtno iskanje miselnih, vsebinskih, metodičnih in drugih didaktičnih povezav. Medpredmetno povezovanje naj bi bilo na ciljno-metodični (znanja, veščine in odnosi) in organizacijski ravni.

Pri spreminjanju učne prakse z vidika izboljšanja kakovosti ocenjevanja je treba stremeti k součinkovanju vseh elementov geografskega pouka. Merila ocenjevanja so javna, učencem jih moramo pojasniti in so sestavni del učenja. Ob pisnem in ustnem ocenjevanju je priporočljivo oceniti tudi učne izdelke (npr.: panoramsko risbo, plakat), učne dejavnosti (npr.: učni eksperiment, terenske meritve, anketiranje), pristne naloge (npr.: projektno učno delo, učne simulacije, uporabne naloge idr.). Učencem omogočamo spremljanje in vrednotenje njihovega napredka in jih spodbujamo k različnim načinom sodelovalnega ocenjevanja. Ne ocenjujemo

samo kognitivnega znanja, ampak tudi pridobljene veščine in sposobnosti. Dijakove dosežke je treba interpretirati tudi z vidika njegovega osebnega napredka.

Izbirnost v učnem načrtu za geografijo je omogočena na ravni izbirnih učnih ciljev, dejavnosti in vsebin, ki jih učitelj izbira po lastni presoji, pri čemer upošteva možnosti šole, še zlasti pa interes dijakov oziroma konkretne učne skupine ali posameznika, in ima zanje pripravljene ustrezne učne razmere.

Priporočamo razpršeno izbiro vsebin in izvedbo kar največ predvidenih medpredmetnih povezav. Načelo izbirnosti omogoča povečevanje učiteljeve avtonomije, lažje zadovoljevanje interesov dijakov in pomeni možnost za poglobitev in razširitev geografskega znanja. Izbirni cilji in predlagane dodatne izbirne vsebine se ne vključijo v predmetni maturitetni katalog.

7 VREDNOTENJE DOSEŽKOV

Preverjanje in ocenjevanje znanja je najpomembnejša in najboljčutljivejša faza učiteljevega vzgojno-izobraževalnega dela. Zahteva veliko znanja tako iz stroke kot iz didaktike in psihologije. Vsebina in način preverjanja in ocenjevanja vplivata na to, kaj, koliko in s kakšno vnemo se bodo učenci učili. Od učiteljevega vrednotenja znanja učencev je odvisno, ali bo znanje ostajalo le na ravni reprodukcije ali pa bodo učenci poskušali snov tudi razumeti, znanje pa uporabiti za reševanje uporabnih nalog in v vsakdanjem življenju. Pri preverjanju in ocenjevanju učitelj pridobiva povratne informacije o vrednotah in stališčih učencev (odnos do okolja, strpnost in spoštovanje različnosti) ter poskuša vplivati nanje. Preverjanje znanja učencev je za učitelja hkrati tudi barometer njegove uspešnosti pri poučevanju.

Prav zato mora učitelj posvetiti preverjanju in ocenjevanju znanja veliko pozornosti ter dobro poznati zakonodajo na tem področju. Opozarjamo na velik pomen preverjanja znanja, preden učitelj znanje učencev tudi oceni. Preverjanje in ocenjevanje znanja bo na najvišji kakovostni ravni ob upoštevanju strokovnih didaktičnih načel, kot so: uporaba različnih načinov in oblik, upoštevanje individualnih posebnosti učencev, doslednost, objektivnost, strpnost, načrtovanost in javnost ocenjevanja.

Preverjanje in ocenjevanje znanja naj poteka ustno in pisno. Pisno preverjanje znanja opravljamo najpogosteje z objektivnimi testi, ki zajemajo vse ravni zahtevnosti, lahko pa izvedemo tudi pisni test esejskega tipa. Učenci morajo biti vnaprej seznanjeni s kriteriji ustnega in pisnega ocenjevanja. Oceno pa lahko pridobijo tudi pri terenskem delu ali z izdelavo poročil, referatov in drugih izdelkov.

Učitelji geografije naj se odločajo za različne načine preverjanja in ocenjevanja znanja, pri čemer naj upoštevajo tudi posebne sposobnosti posameznih učencev. Pri preverjanju in ocenjevanju znanja naj učenci uporabljajo tiste pripomočke (različne vrste zemljevidov, grafične prikaze, slikovni material ipd.), s katerimi bodo najlažje pokazali svoje znanje.